

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КРАЇНОЗНАВСТВА ТА ТУРИЗМУ

**КОНСОЛІДАЦІЯ ТА ДЕЗІНТЕГРАЦІЯ АВТОРИТАРНОГО РЕЖИМУ
Б.АСАДА В СИРІЇ**

за спеціальністю – 106 Географія
за освітньо-професійною програмою – Економічна географія
спеціалізація – Географічне країнознавство, політико-географічні та міжнародні
дослідження
на здобуття освітнього ступеня: Бакалавра

Кваліфікаційна робота бакалавра
здобувача денної форми навчання
IV курсу
Кузьміна Дмитра Олеговича

Науковий керівник:
кандидат географічних наук,
доц. Брайчевський Ю.С.

КИЇВ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА.....	5
1.1 Авторитарні режими як об'єкт політико-географічних досліджень.....	5
1.2 Методика дослідження консолідації та дезінтеграції авторитарних режимів.....	8
РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ РЕЖИМУ АСАДА ТА ЙОГО ІСНУВАННЯ ДО ПОЧАТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	10
2.1 Коріння режиму Асада - Хафез аль-Асад.....	10
2.2 Перші повстання та їхнє брутальне придушення.....	15
2.3 Башар аль-Асад, його прихід до влади та перші роки правління.....	18
2.4 Арабська весна та перший рік громадянської війни....	31
РОЗДІЛ 3. СИРІЙСЬКИЙ БАТЛ-РОЯЛЬ - СТОРОНИ, ЇХНІ ІНТЕРЕСИ ТА ПЕРЕБІГ БОЙОВИХ ДІЙ 2012-2020.....	35
3.1 2012-2013 - Подальша ескалація.....	35
3.2 2014-2015 - Прямі іноземні інтервенції і терористичні організації.....	40
3.3 2016-2017 - Тотальна війна на всіх фронтах.....	46
3.4 2018-2020 - Триумф режиму Асада та встановлення статусу-кво.....	51
РОЗДІЛ 4. СТАТУС-КВО, ПАДІННЯ РЕЖИМУ ТА ТЕПЕРІШНІ РЕАЛІЇ.....	55
4.1 2020-2024 - Реалії статусу-кво та формування передумов падіння режиму.....	55
4.2 11.2024-12.2024 - Наступ повстанців та падіння режиму Асада.....	59
4.3 2025 - Нові виклики та майбутнє Сирії.....	65
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73

ВСТУП

Актуальність вивчення причин консолідації та дезінтеграції авторитарного режиму Асада в Сирії полягає у зростанні ролі подібних режимів у боротьбі проти колективного Заходу та, зокрема, України.

Правильна оцінка причин підйому та падіння режиму Асада може допомогти запобігти утворенню нових авторитарних режимів на політичній карті світу, а також зрозуміти можливі методи дестабілізації та, врешті, демонтажу існуючих авторитарних режимів, в тому числі російського, який несе екзистенційну загрозу державності та народу України.

Об'єктом дослідження є авторитарний режим сім'ї аль-Асадів, як започаткований Хафезом аль-Асадом та прийнятим у спадок його сином Башаром аль-Асадом, на історичному проміжку з 1970 по 2024 рік.

Предметом дослідження є чинники та передумови консолідації та дезінтеграції режиму Асада в Сирії.

Метою дослідження є аналіз та систематизація суспільно-географічних чинників та передумов консолідації та дезінтеграції режиму Асада в Сирії, як прикладу повного життєвого циклу авторитарного режиму.

Завданням дослідження є дослідження та аналіз:

1. Історико-географічних передумов формування, консолідації та існування режиму Хафеза аль-Асада та подальшої передачі влади Башару аль-Асаду;
2. Чинників існування режиму Башара аль-Асада до громадянської війни в Сирії;
3. Передумов громадянської війни в Сирії;
4. Геополітичного та історико-географічного аспектів громадянської війни в Сирії;

5. Передумов падіння режиму Асада в результаті зовнішніх та внутрішніх подій в Сирії періоду статусу-кво з 2020 по 2024 рік;
6. Падіння режиму Асада в результаті наступу опозиції в 2024 році;
7. Подальших перспектив Сирії після падіння режиму Асада.

Методи наукового дослідження: При написанні роботи було проведено монографічний кейс-аналіз території, зокрема аналіз історико-географічних передумов, соціально-економічних та політико-географічних чинників.

Структура дипломної роботи: Дипломна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА

1.1 Авторитарні режими як об'єкт політико-географічних досліджень

Політична географія займається вивченням взаємозв'язків між політичним життям та просторовою організацією суспільства. Аналіз впливу політичних процесів, прийняття рішень і формування політичних структур на розвиток територій, географічний розподіл ресурсів та влади, геополітичні стратегії, війни та конфлікти - все це розглядається політичним географом.

У своїй сутності, політична географія вивчає, як політичні дії, процеси та рішення впливають на простір: як вони формують межі держав, країн та територій, як впливають на суспільства на досліджуваних теренах, що і як призводить до цих змін, тощо.

Політична географія також досліджує географічні аспекти політичних процесів, такі як виборчі системи, політичні карти, розміщення політичних інституцій, електоральні та геополітичні плани, їх ефективність у ретроспективі, чи потенціал у футуроспективі. Вона вивчає не тільки, як політичне життя впливає на географічний простір, а й як це працює в зворотному напрямку - як географічні умови, переваги, обмеження, тощо - впливають на формування політичної думки, на розробку стратегій, на все, що відбувається в суспільстві на досліджуваній ділянці.

Першопроходцем у вивченні недемократичних режимів є Хуан Хосе Лінц. [85]

Саме він ввів проміжну ланку між тоталітарним та демократичним режимом - авторитарний режим.

Авторитарний режим - це форма політичної влади, що характеризується централізацією управління в руках однієї особи, еліти, або

політичної партії, а також здійсненням постійного контролю за населенням. [87]

Однак, авторитарні режими не здійснюють тотальної мобілізації населення під ідеологічні рамки та не проникають в життя громадянина так сильно, як тоталітарні. [87]

Часто авторитарний режим підтримує видимість демократичного процесу та діалогу - проводяться декоративні вибори для легітимізації режиму, може існувати помірна контрольована опозиція, дозволяється певний рівень свободи слова, тощо.

При цьому, більшість політичних фігур, медіа, судів та суспільних діячів або підконтрольні режиму повністю, або затиснуті в певні рамки за допомогою важелів впливу - цензури, репресій, тощо. Також використовується кооптація - призначення лояльних до режиму осіб на посади в обхід виборчого процесу, навіть декоративного.

Авторитарні режими часто апелюють до населення за допомогою пропаганди, що просуває популістичні наративи про стабільність, безпеку, соціальні гарантії, а також робить акцент на зовнішніх та внутрішніх ворогах і національних інтересах держави. [87]

Ще однією характерною рисою авторитарних режимів є розмитість формального розподілу влади та відсутність системи стримувань і противаг. [87]

Досліджуваний в цій роботі режим Асада в Сирії є авторитарним через:

1. Зосередження влади в руках верховного лідера (Хафеза або Башара аль-Асада, в залежності від періоду), його оточення, та однієї партії (“Баас”);
2. Відсутність політичного плюралізму та репресії будь-яких суттєвих політичних опонентів/рухів;
3. Прагнення до легітимізації через декоративні вибори;

4. Використання цензури, інформаційного контролю та державної пропаганди;
5. Використання кооптації;
6. Обмежене ідеологічне проникнення.

1.2 Методика дослідження консолідації та дезінтеграції авторитарних режимів

Це дослідження сфокусоване на дослідження території Сирії з усіма її складовими: фізико-географічним простором, населенням, економікою, політичними та соціальними інститутами, тощо.

Політична географія значною мірою покладається на методологічний апарат суспільної географії, тож у цьому дослідженні було використано такі основоположні методологічні принципи суспільної географії, як локалізація, універсалізація, координація, та динамізм.

Крім цього, політична географія тісно пов'язана із соціологією та методами аналізу соціальних систем, де виділяється дві основних групи методів - якісні та кількісні.

Якісні методи фокусуються на безпосередньому аналізі подій та процесів для виявлення їхньої внутрішньої логіки.

Кількісні підходи характеризуються використанням статистики, опитувань, тощо, для моделювання і опису соціальних закономірностей і просторових структур.

Також, поширеним методологічним підходом у політико-географічних дослідженнях є територіально сфокусований монографічний кейс-аналіз - поглиблене і всебічне вивчення просторово окресленого об'єкту, що дозволяє повною мірою зрозуміти сутність проблем та усю множину аспектів та чинників розвитку, викликів і загроз, а також шляхів їхнього подолання).

У даному випадку особливо важливим є історико-географічний аналіз формування, консолідації, правління, і, зрештою, занепаду та дезінтеграції режиму Асада.

Також у даній роботі використано методи картографічної репрезентації.

У ході даного дослідження виділяються наступні логічні змістові етапи аналізу:

1. Проаналізувати географічні, історичні, соціальні, економічні та політичні чинники становлення режиму;
2. Проаналізувати географічні, історичні, соціальні, економічні та політичні чинники утримання режимом влади;
3. Проаналізувати географічні, історичні, соціальні, економічні та політичні чинники передачі влади Башару аль-Асаду;
4. Проаналізувати географічні, історичні, соціальні, економічні та політичні чинники існування режиму Башара аль-Асада від передачі влади до початку громадянської війни;
5. Проаналізувати передумови громадянської війни;
6. Детально дослідити перебіг подій сирійської громадянської війни для виявлення географічних, історичних, соціальних, економічних та політичних передумов падіння режиму;
7. Детально дослідити перебіг подій наступу опозиційних сил у листопаді-грудні 2024 року та падіння режиму;
8. Проаналізувати сьогодення та сформулювати короткий прогноз про майбутнє пост-асадівської Сирії.

Під час аналізу перебігу подій громадянської війни, особливу увагу було приділено просторовому аспекту перебігу бойових дій, а саме відстеженню територіальних змін у зонах контролю протидіючих сторін, а також геополітичним інтересам ключових зовнішніх та внутрішніх учасників війни.

Цей підхід було сформовано, щоб проаналізувати повний цикл існування режиму Асада, зафіксувати та оцінити якомога більше географічних, історичних, соціальних, економічних і політичних чинників його консолідації та дезінтеграції та структурувати отримані дані.

2. СТАНОВЛЕННЯ РЕЖИМУ АСАДА ТА ЙОГО ІСНУВАННЯ ДО ПОЧАТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ

2.1 Коріння режиму Асада - Хафез аль-Асад

Хоча це дослідження більше сфокусовано саме на авторитарному режимі Башара аль-Асада, для повного розуміння картини доречно зазирнути і в становлення цієї системи, що дісталась йому в спадок від батька - Хафеза аль-Асада.

Він прийшов до влади в Сирії в 1970 році в результаті трьох військових переворотів під егідою партії “Баас”.

Перший стався у 1963 році й привів вищевказану партію до влади в країні, поставивши майбутнього диктатора в позицію контролю над військово-повітряними силами. Другий, “нео-баасистський”, переворот стався у 1966 році й привів Хафеза аль-Асада до посади міністра оборони Сирії.

І заключний переворот, для якого він використав поразку у Шестиденній війні проти Ізраїлю та невдалу інтервенцію в громадянську війну в Йордані, відбувся у 1970 році, що дозволило Хафезу аль-Асаду зайняти пост прем'єр-міністра Сирії, а вже наступного року отримати абсолютну підтримку більше 99% на референдумі про його призначення на пост президента. [1]

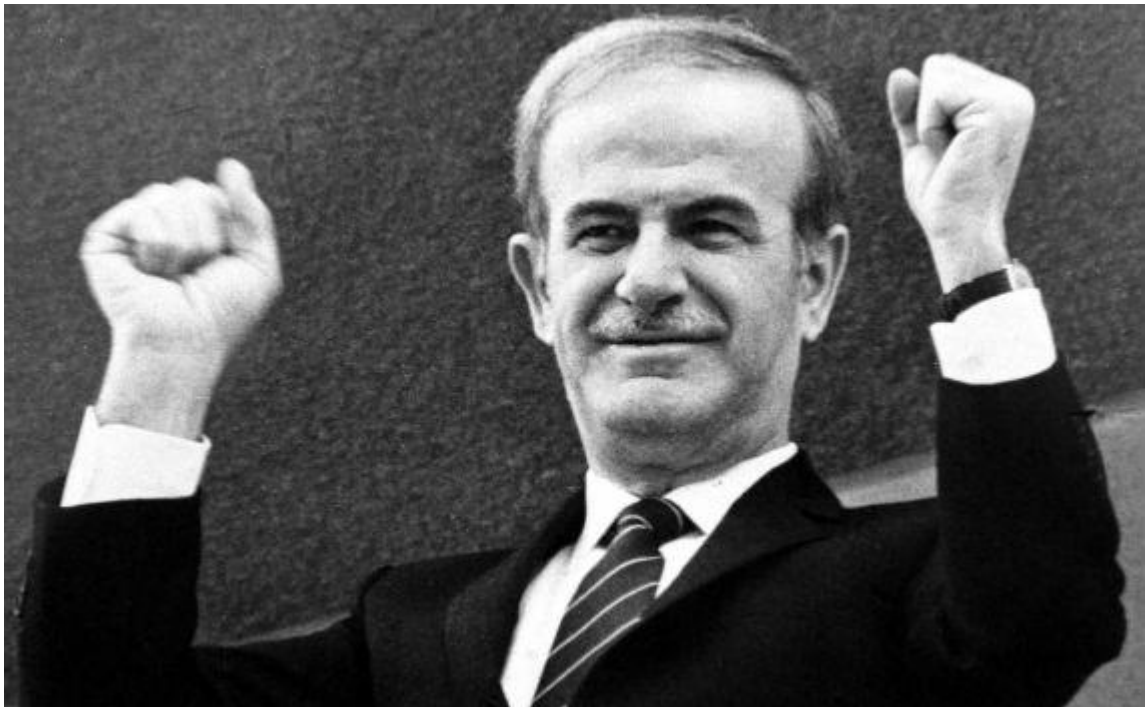

Рис. 1 “Хафез аль Асад” [9]

Так починався кривавий режим, що проіснує більше ніж півстоліття після цього.

Насправді, таке довге існування асадівської системи в умовах, у які вона була поставлена - феномен. Для розуміння, чому це так, варто заглибитись у внутрішній соціальний контекст сирійського суспільства.

Річ у тім, що сім'я Асадів належить до меншини алавітів - арабської етнорелігійної групи, яку довгий час ненавиділа та притісняла, й навіть вважала єретиками, “гірше ніж християни та євреї”, сунітська більшість населення. [1]

При цьому, Хафез ще в студентські роки вступив до пан-арабської соціалістичної партії “Баас”, яка, разом зі збройними силами, й стала його соціальним ліфтом не дивлячись на сектантське походження.

І саме в цьому контексті феноменальним є те, що у досить ксенофобському середовищі, де досі звичайною практикою є етнічні

чистки, владу більше 50 років тримала сім'я із ненависним для абсолютної більшості походженням.

Ключ утримання контролю, звичайно, у лояльних силових структурах, з великою кількістю алавітів, призначених на ключові позиції, тогочасна лояльність населення до партії “Баас”, яка мала б репрезентувати інтереси всіх арабських народів, помірний соціалізм та інші популярні на той час в суспільстві ідеї.

При цьому, Асад створив досить унікальну систему влади. Фактичну, неформальну, владу мали лояльні військові алавіти, на яких і тримався режим. Але формальний державний апарат - парламент, партія “Баас” та уряд - містив в собі багато представників сунітської більшості, а також християн та друзів (ще однієї секти ісламу, представники якої складають помітну меншину в Сирії), таким чином створюючи видимість репрезентації всього суспільства у державному апараті.

Асад побудував культ своєї особистості з ранніх років свого правління, спілкуючись із населенням, знижуючи ціни на продукти та загалом подаючи себе, як довгоочікувану альтернативу, яка нарешті поведе Сирію в правильному напрямку - через “Корекційний рух”.

Рис. 2 “Пам’ятник Хафезу аль-Асаду” [10]

Щоб отримати більшу довіру у сунітської більшості, він добився проголошення себе сунітом і виконував публічні релігійні жести, щоб підтвердити цей імідж в очах населення.

Також зіграв свою роль і зовнішній ворог, навколо протистояння якому консолідувалась велика кількість арабських суспільств - Ізраїль. Не дивлячись на фактичний програш війни Судного Дня, аль-Асад закріпив свої позиції і популярність.

Не обійшлося і без зовнішньої підтримки - Сирія йшла на досить близький контакт із СРСР та Іраном, хоча й була значно більше від них незалежна, ніж Сирія 21 століття від сучасних Росії та Ірану.

Та й загалом асадівська Сирія 20 століття досить гнучко лавіювала у зовнішній політиці - тому можна побачити і війну проти Ізраїлю, і в той же час підтримку християнського президента Лівану та війну фактично на одному боці з Ізраїлем проти Організації Звільнення Палестини та інших радикальних ісламістів все в тому ж Лівані, і навіть підтримку американської операції “Буря в пустелі” і в цілому війни в Персидській затоці, для участі в якій Асад відправив до 20 тисяч солдатів до Саудівської Аравії. [2]

2.2 Перші повстання та їхнє brutальне придушення

Проте, не всі сирійці піддалися авторитарному режиму Асада. Серед його найбільших супротивників було Ісламське Братство, активісти якого влаштовували бунти та протести ще із 1963 року, коли до влади прийшла партія “Баас”.

Паралельно йшли арешти та репресії опозиційних активістів, але це не створювало сенсацій для населення - інформаційна повістка була підконтрольна режиму, а більшість звичайних людей, по класиці, цікавила ціна на хліб, а не політичні проблеми.

Відносно невеликі повстання придушували за допомогою збройних сил, і в той же час Асад публічними жестами намагався отримати більшу прихильність мусульман.

Зокрема, під час війни Судного Дня, він використовував термін “джихад”, священну війну, але натомість отримав оголошення того ж джихаду проти нього самого, і його “атеїстичного” уряду.

Градус напруги підвищився і з вищезазначеними діями Асада в Лівані, через що, в тому числі, радикально налаштовані ісламісти почали готуватись до скидання режиму Асада.

У 1980 році, було створено Ісламський фронт - організацію, що вдалась до прямих насильницьких дій задля зміни влади. Вони називали себе моджахедами.

До цього, в 1976 році, вже встигли початись цілеспрямовані та скоординовані військові атаки на об’єкти армії та уряду, а вже в червні 1980 року було скоєно замах на самого Хафеза аль-Асада. Після цього був прийнятий закон, за яким членство в Ісламському Братстві каралось смертю, а буквально через декілька годин після замаху була проведена різанина в’язнів-ісламістів у в’язниці Тадмор.

Кульмінація цього протистояння відбулась у 1982 році, під час так званої різанини в Хамі.

Місто Хама було одним із центральних хабів Ісламського Братства - і саме тому привертало велику увагу Асада. Причому це була вже не перша облога міста урядовими силами - але точно найбільш кривава за всю тогочасну історію незалежної Сирії.

Рис. 3 “Різанина в Хамі” [11]

Події стартували із засідки на підрозділ сирійської армії, яка швидко переросла у повноцінні вуличні бої й спровокувала повстання по всьому місту й атаки на посадовців та урядові сили.

Того ж дня Хама була оголошена “звільненим містом”, а ісламісти закликали сирійців повставати проти диктатури у своїх містах.

Проте, більше ніде не відбулось суттєвих протестів і місто Хама залишилось один на один із силовим апаратом Асада, з цілком передбачуваним фіналом. Найбільш лояльні режиму алавітські підрозділи сирійської армії заблокували місто.

Облога міста тривала 27 днів. За цей час його спочатку бомбили, обстрілювали і планомірно знищували разом із жителями, яких в повному

складі вважали повстанцями, а потім днями і ночами вирізали, грабували та катували населення міста без будь-якого розбору.

Через три тижні штурмів, військові оголосили проурядовий мітинг. Тих, хто залишився вдома, продовжили масово вбивати. [4]

Кількість жертв по різних оцінках вимірюється десятками тисяч - від одного, до чотирьох. Також до 17 тисяч людей зникло безвісти. Було знищено багато історичних будівель і взагалі - до двох третин міста. [3]

Різанина в Хамі зруйнувала протестний рух в Сирії майже на 30 років, деморалізувавши та розколовши спротив як такий, та Ісламське Братство зокрема.

Ця історія довго слугувала свого роду “cautionary tale” - так буде з усіма, хто буде чинити опір режиму. До самої Арабської Весни.

Але про все - по порядку.

2.3 Башар аль-Асад, його прихід до влади та перші роки правління

Почнемо з того, що Башар в принципі не мав отримати керуючу посаду в Сирії, а готували на роль наступника Хафеза його іншого сина - Басіля аль-Асада. Башар хотів бути лікарем-офтальмологом і навчався цьому як в Сирії, так і у Великій Британії. У нього не було якостей, які зробили б із нього “достойного” послідовника автократичного режиму батька - не було харизми, військового досвіду та лідерської жилки. Але доля вирішила по-своєму - Басіль загинув в автокатастрофі у 1994 році.

В тому ж році, Башара викликали назад до Сирії (він перебував в Лондоні, працюючи офтальмологом у лікарні Western Eye) для початку термінової підготовки до ролі президента держави.

За 6 років він пройшов військове тренування, а також почав значно більше з'являтися в публічному просторі й бути дотичним до вирішення громадських та політичних проблем, щоб отримати впізнаваність та позитивний імідж серед населення.

Рис. 4 “Башар аль-Асад у військовій формі”. [12]

Через його залученість до “боротьби з корупцією” та посаду президента в Сирійській Комп’ютерній Спільноті, режим намагався створити картинку реформатора як у жителів Сирії, так і у західних політиків.

У 1998 році йому дістався ліванський кейс і Башар став близько залученим до контрольованого Сирією політикуму сусідньої країни.

Паралельно, Хафез аль-Асад зачищав “стару гвардію” своєї неформальної ланки влади, щоб не допустити перевороту, який скинув би його недосвідченого сина. [5]

Хафез помер у червні 2000 року. На наступний же день, сирійський парламент прийняв поправку до Конституції, яка змінила мінімальний вік президента республіки від 40 до 34 років - знизивши його рівно до віку Башара аль-Асада. Тоді ж його призначила президентом партія “Баас”, що було закріплено парламентом та, трохи пізніше, всенародним референдумом, який, очікувано, майже одноголосно “підтримав” нового лідера з результатом 97.29% “за”. [1]

Цікаво, що під час очевидної підготовки сина на посаду президента країни, Хафез аль-Асад відкидав ідею призначення послідовника й стверджував, що за конституцією не передбачено передачі влади в руки родичів.

Тим не менш, саме така передача й сталась у 2000 році. Його прихід до влади зустріли з мовчазною згодою як населення, так і державний апарат, оскільки розраховували на продовження стабільності й підтримки статусу-кво, та не бачили іншого варіанту після трьох десятиліть зачистки будь-яких політичних сил, не пов’язаних з партією “Баас” та режимом Хафеза аль-Асада. Також сильно допомогла у мирній та спокійній передачі влади лояльність та підтримка ключових на той момент п’яти силовиків:

1. Міністр оборони генерал-лейтенант Мустафа Тлас;

2. Начальник Генерального штабу ЗС Сирії генерал-лейтенант Алі Аслам;
3. Генерал-майор Асіф Шаукат;
4. Голова внутрішньої безпеки та зведений брат Башара генерал-майор Бахджат Сулейман;
5. Молодший брат Башара майор Республіканської Гвардії Махір аль-Асад. [5]

Так почалось правління Башара Асада.

У своїй інавгураційній промові він зазначив:

“Нам потрібні економічні, соціальні та наукові стратегії, які слугуватимуть як розвитку, так і стабільності... стало необхідним рухатися впевненими, але поступовими кроками до здійснення економічних змін через модернізацію законодавства, розмивання бюрократичних перешкод, що стоять на шляху внутрішніх та зовнішніх інвестиційних потоків ... демократія є нашим обов'язком по відношенню до інших, перш ніж вона стане правом для нас... адміністративна реформа є нагальною потребою для всіх нас сьогодні... працюймо разом, як одна команда.” [5]

Він визначив “адміністративну реформу”, “підзвітність”, “роль інституцій”, “розвиток”, “модернізацію” і “демократичне мислення” як основні рушійні сили, за допомогою яких можна реалізувати політичні та економічні зміни в Сирії. [5]

Рис. 5 “Башар аль-Асад відвідує Хісію, 2007 рік” [13]

Звучить, як ліберальний реформатор, повернутий обличчям до Заходу? Так подумали й сирійці. Період їх оптимізму і рух нових інтелектуалів-реформаторів навіть отримав назву - “Damascus Spring”, “весна в Дамаску”. Але на практиці, подібні заяви майже не призвели до конкретних позитивних змін.

Серед дійсно практичних жестів була амністія ув’язнених членів Ісламського Братства та інших політичних в’язнів.

Не дивлячись на значно більш відкритий стиль комунікації, як зі своїм народом, так і з іноземними лідерами та власними радниками та загалом імідж, який кардинально відрізнявся від батьківського, у Башара не вийшло перебороти руйнівну авторитарну спадщину, яка будувалась і нашаровувалась мало не довше, ніж він був живий.

Влада так і продовжила функціонувати, як два паралельних всесвіти - політичний, який мав формальну владу, але навколонульовий вплив на

реальне прийняття рішень, та безпековий - носій неформальної влади та основа асадівського режиму як зразка 20-го, так і 21-го століття, який мав реальний вплив на прийняття рішень та їх приведення в дію.

Цей “безпековий сектор” можна розділити на декілька фракцій.

Перша “фракція” - це безпосередньо служби безпеки.

Служби безпеки є одними з найважливіших органів, що підтримують структуру сирійського режиму. Існувало чотири основних організації, завданням яких був контроль за опозицією та інакомисленням серед сирійського населення, а також моніторинг діяльності інших розвідувальних служб. Перша - це військова розвідка. Друга - Управління загальної розвідки. Третім таким органом була розвідка ВПС, а четвертим - Політична Безпека. Всі ці служби безпеки очолювались алавітами. [5]

Друга “фракція” - Республіканська Гвардія.

Республіканська гвардія була одним з найважливіших військових підрозділів, дислокованих поблизу Дамаска, і єдиним військовим підрозділом, якому було дозволено там перебувати. Її обов'язком був захист режиму і «ключових об'єктів» у Дамаску. Інші ультралояльні режиму військові підрозділи, крім Республіканської гвардії - Оборонні Роти і Сили Спеціального Призначення. Сили спеціального призначення дислокувались в районі столиці та в Лівані. Деякі з цих підрозділів відіграли важливу роль у придушенні повстань в Алеппо в 1980 році і різанині в Хамі в 1982 році, ще за Хафеза аль-Асада. [5]

Третя фракція - так зване «Внутрішнє коло».

Це невелика група людей, наближених до Башара аль-Асада, які відігравали важливу роль у прийнятті рішень в країні. Ті самі безпекові радники, які в майбутньому порадять йому використовувати батьківську стратегію придушення повстань, що закінчиться для Сирії і самого Асада катастрофою. У групі, що складала «внутрішнє коло» Башара Асада, домінували алавіти. До своєї відставки, колишній міністр оборони Мустафа

Тлас і його син були єдиними сунітами, представленими в найближчому оточенні. [5]

Тим часом, набирала обертів Дамаська Весна. У вересні 2000 року сирійськими інтелектуалами був підписаний “Маніфест 99”. Цей документ вимагав зняття надзвичайної стану, який був запроваджений аж в 1963 році (!), «загальну амністію для всіх політичних в'язнів, повернення політичних вигнанців і свободу вираження поглядів і преси». Елементи громадянського суспільства в Сирії також наполягали на проведенні вільних виборів і припиненні однопартійного правління “Баас”.

Опозиційні партії також відігравали активну роль протягом цього періоду. Ріяд Сейф і Мамун аль-Хомсі, які були членами парламенту, але не належали до партії “Баас”, були в авангарді, відстоюючи питання реформ і закликаючи до викорінення корупції. Крім того, близько сімдесяти юристів Асоціації адвокатів, яка в цілому була баасистською, вимагали від уряду дозволити участь та існування більшої кількості політичних партій. У січні 2001 року Ріяд Сауф, незалежний член Народної асамблеї, просував ініціативу «Руху за соціальний мир», спрямовану на встановлення демократичних свобод для розвитку молодого покоління. На додаток до всіх цих подій, партіям, що утворюють Національний прогресивний фронт, було дозволено видавати власні газети, а два приватні журнали «Ад-Думарі» та «Аль-Іктісадія» також отримали ліцензію на функціонування. [5]

Також у січні 2001 року було видано більш критичний “Маніфест 1000”. Він засуджував однопартійне правління та маргіналізацію громадянського суспільства і містив платформу з восьми пунктів:

1. Скасування закону про надзвичайний стан;
2. Всеосяжні політичні свободи;
3. Свобода преси;
4. Демократичне виборче законодавство;

5. Незалежна судова система;
6. Економічні права для всіх громадян;
7. Переоцінка Національного прогресивного фронту, групи партій у сирійському парламенті, союзних режиму;
8. Припинення дискримінації жінок. [8]

Спільним у цих вимогах був основний заклик до демократії, участі та ролі сирійського громадянина. «Маніфест 1000» широко розкритикував однопартійний сирійський режим, який зосередив владу в руках невеликої сектантської еліти і наділив владою лише своїх близьких союзників, яким можна довіряти. Якщо “Маніфест 99” говорив в загальних рисах, то “Маніфест 1000” представила себе як план реформ.

Реакцією на “Маніфест 1000” стало згортання “Дамаської весни” - арешти активістів та подальше посилення цензури. Силовий апарат дуже боявся втратити позиції, допустити повернення мусульманського фундаменталізму до державної політики, та взагалі будь-чого, що могло б похитнути режим, який і так тримався на волосині, і будь-який необережний крок або втрата навіть мінімального контролю загрожували статусу-кво.

По тій же причині сильно гальмувались і економічні реформи. Крім звичайних політичних інтриг, де корумповані чиновники протистоять змінам, щоб не втратити контроль над фінансовими потоками, грало роль ще й те, що економіка була прив’язана до правлячої партії та державного апарату, а значить, кардинальні зміни могли змінити і так крихкий баланс сил.

Також існували і великі сумніви в повному контролі Башара аль-Асада над власним режимом. Так, станом на лютий 2004 року, із близько 1900 наказів та законів підписаних президентом із 2000 року, було виконано лише декілька. [5]

До того ж, силовики продовжували напіваавтономну роботу з придушення того, що вони сприймали як діяльність, що загрожує інтересам держави позасудовими методами за відсутності будь-якого схвалення з боку Башара. [5] Поки він сам, звісно, не почав їх схвалювати.

Вже у 2004 році повернулась заборона на будь-які неофіційні політичні, медійні та соціальні організації, що фактично означало повну цензуру і контроль публічного простору із заборonoю будь-якої критики як особисто Башара Асада, так і партії “Баас”, під егідою “національної безпеки та стабільності Сирійської Республіки”.

Продовжились і притискання прав етнічних меншин, зокрема курдів, які стали найбільш організованою та сильною опозиційною фракцією до початку війни, а соціальні та економічні програми, які підтримували лояльність робочого класу, були провалені і з часом все більше скорочувались.

Такі міжнародні провали, як вбивство Рафіка Харірі призвели до виводу військ з Лівану й подальшому зниженні регіональної ваги Сирії. Також у 2007 році ударом Ізраїльських ВПС було знищено ядерний реактор, який, за їх ствердженнями, був побудований для розробки ядерної зброї.

Рис. 6 “Рафік Харірі” [14]

Опозиція продовжувала спроби заявити про себе та об’єднатись. У жовтні 2005 року, була підписана Дамаська декларація - документ, що закликав:

1. Припинення монополії авторитарного режиму на владу та руйнування соціальної структури сирійського народу;
2. Встановлення демократичного національного режиму як базового підходу до змін та політичних реформ, заснованих на діалозі та взаємному визнанні;
3. Не надання жодній партії чи течії права претендувати на виняткову роль;
4. Гарантування свободи індивідів, груп та меншин, груп і національних меншин для самовираження;

5. Пошук справедливого, демократичного вирішення курдського питання в Сирії, гарантування прав і рівності всіх сирійських громадян-курдів;
 6. Призупинення дії закону про надзвичайний стан і скасування закону № 49 (смертна кара за членство в в Ісламському Братстві);
 7. Створення форумів, салонів і органів для організації сирійського соціального, політичного і культурного життя;
 8. Всенародне обрання нової асамблеї для розробки нової конституції.
- [8]

Цей документ зібрав у підписантах всіх ключових опозиційних гравців - арабів і курдів, комуністів і лібералів, тощо. Причому момент його публікації ідеально співпав із величезними проблемами режиму щодо розслідування смерті Рафіка Харірі, і через це не зіткнувся моментально із жорсткою реакцією. Однак, арешти повним ходом почались в березні 2006 року.

Останнім кроком опозиції була Бейрутсько-Дамаська декларація, яка закликала до:

1. Поваги до суверенітету і незалежності як Сирії, так і Лівану, дипломатичного представництва і визначення чіткого кордону між двома країнами;
2. Взаємної поваги до закону, інститутів, виборів і прав людини;
3. Встановлення демократичних режимів в обох країнах;
4. Засудження політичних вбивств і підтримки розслідування вбивства колишнього прем'єр-міністра Лівану Рафіка Харірі. [8]

Після цього пройшла найбільша хвиля арештів з кінця Дамаської весни у 2001 році. Більшість публічних опозиційних лідерів опинились у в'язниці, в труні або, у кращому випадку, у закордонному вигнанні. З цього часу і до вибуху протестів у 2011 році, опозиція, в основному, діяла в тіні, готуючись до неминучого скидання режиму.

Не дивлячись на все зазначене, Башар аль-Асад продовжував отримувати підтримку по інерції. В 2007 був проведений ще один “референдум” а.к.а. президентські вибори з єдиним кандидатом, на якому чинний президент отримав 99.82% голосів “за”. [1]

Річ ще й у тім, що більшості населення була мало цікава свобода слова та політичної діяльності. Жителі сільської місцевості та в принципі малозабезпечений клас турбувались більше про стабільність, перспективи заробітку та ціни на повсякденні товари. Саме тому затримання лідерів опозиції та придушення свободи викликали мало емпатії в більшості народу і не спричиняли масових заворушень, за виключенням короткого повстання курдів після вбивства Мухаммада Машука Хазнаві - провідного курдського діяча. [8]

На 2010 рік, в світі не було ні єдиної держави, яка б вимагала відставки Асада, не дивлячись на санкції проти Сирії через підтримку “Хезболли” та палестинських бойовиків, а також придушення інакомислення та опозиції. Західним країнам подобалось, що режим не тільки (поки що) не створював суттєвих для них політичних проблем на Близькому Сході, а й співпрацював з ними.

Яскравим прикладом є робота зі Сполученими Штатами Америки та, зокрема, ЦРУ, після 9/11 - Сирія надавала американцям розвіддані щодо “аль-Каїди” та навіть надавала свої в’язниці для підозрюваних в тероризмі, де їх катували та тримали у нелюдських умовах - за мовчазною згодою ЦРУ. [6]

Рис. 7 “9/11” [15]

Однак, тим самим США довелось все-таки охолодити відносини після вбивства Рафіка Харірі в Лівані.

Всередині країни Башара Асада в основному підтримував “новий середній клас” та більш багаті громадяни, які жили в містах. Підтримка в

сільській місцевості та менших містечках продовжувала падати. Цьому посприяла навіть глобальна зміна клімату, оскільки декілька років підряд в Сирії була аномальна посуха, що ще більше погіршувало становище сільських жителів. Повним ходом формувались умови для Арабської Весни.

2.4 Арабська весна та перший рік громадянської війни

Спочатку, Асад применшував загрозу повстання, спираючись на те, що “Сирія - не Єгипет”, а його режим значно стабільніший та краще контактує зі своїм народом й турбується про його потреби. Тож, за його логікою, ніяких протестів бути не може, бо немає проти чого повставати.

Але, як показала практика, він помилявся. Іскрою, що запалила протести, став арешт не менше 15 дітей у південному місті Дараа, за малювання антиурядових графіті на стінах школи. [7]

Сім'ї звернулись до влади з проханням звільнити їхніх дітей. Активісти та спостерігачі стверджували, що представники влади уникали контакту з людьми і ображали їх.

Як повідомляється, один з чиновників сказав: "Забудьте про своїх дітей. Якщо ви дійсно хочете своїх дітей, вам слід зробити більше дітей. Якщо ви не знаєте, як зробити більше дітей, приведіть сюди своїх дружин і ми покажемо вам, як це зробити". [7]

Важко сказати, чи була ця історія правдивою, але, через стільки років, подій та смертей, це і не важливо. Що має значення для цього дослідження, це ефект, який ця історія залишила на сирійцях.

Протести в Дараа зламали 30-річне табу, яке закріпилось після різанини в Хамі й показала всьому населенню, що настав час підняти голову й перестати боятись.

Рис. 8 “Протест в Дараа” [16]

Натомість, Башар аль-Асад відповів, як йому та його радникам здавалось, вивіреною часом тактикою батька - брутальним придушенням, масовими вбивствами та облогами міст - все як в Хамі майже 30 років до цього.

Перші 2-6 людей загинули в Дараа 18 березня, коли безпекові сили відкрили вогонь по протесту (оцінки кількості загиблих різняться). [17] [19] Вже через тиждень, 25-26 березня, кількість жертв вже досягла 61 людини. Тоді ж було вбито ще 12 людей фактично на протилежній стороні країни - в Латакії. [18]

Паралельно із розкручуванням воронки насильства, Башар ще намагався знизити напругу змінами в складі міністрів, обіцянками реформ, зняття надзвичайного стану та впровадження дозволу на демонстрації за окремих умов. [19] Але було пізно.

В “Криваву П’ятницю” 22 квітня горіла вся Сирія, загинуло більше 120 людей. [19] Шляху назад вже не було.

Однією з жахливих сторінок перших місяців придушення протестів стала історія Хамзи аль-Хатіба, 13-річного хлопчика, затриманого під час протестів у Дараа.

Він був закатований до смерті розвідкою повітряних сил, яка була відома своєю брутальністю ще з часів Хафеза аль-Асада, та однією з найбільш лояльних йому, офіцеру повітряних сил, гілкою армії.

Його тіло повернули батькам майже через місяць після затримання, і відео його понівеченого тіла розлетілось по всій країні, спричинивши ще більшу радикалізацію протестів. [20]

Важливий аспект цієї історії в тому, що режим не приховував власних злочинів, а буквально “рекламував” їх. “Дивіться, що буде, якщо ви перейдете нам дорогу”.

При тому, що на офіційному, особливо міжнародному, рівні, сирійські державні посадовці запевняли свою непричетність до цих жахів, власним громадянам передавався чіткий меседж: ми можемо зробити з вами все, що захочемо, і ніхто вам не допоможе.

Тим часом, з кінця квітня міжнародна спільнота почала вводити санкції проти Сирії та особистостей, пов’язаних з режимом Асада - в першу чергу, США та ЄС, пізніше підключилась і Ліга Арабських Держав, яка ще й призупинила членство Сирії в організації. [19]

Також перші хвилі біженців почали заходити в Туреччину.

В червні було зафіксовано перший збройний напад протестувальників на урядові сили - режим заявив, що 120 солдатів було вбито в місті Джиср-аш-Шугур під час “сутички з озброєними бандами”. [19]

Паралельно відбувалось дезертирство з армії, і вже в кінці липня було оголошено створення Вільної Сирійської Армії (“FSA”), зібраної з дезертирів та звичайних громадян, готових брати в руки зброю.

Фактично, це стало моментом перетворення конфлікту на громадянську війну: у повстанців з'явилась власна організація, ієрархія та більш-менш чітко визначені лідери.

Будь-які ініціативи ООН поза межами засудження і занепокоєності блокувались вето РФ та КНР у Раді Безпеки, а реального тиску на режим поза економічними санкціями та заявами представників країн світу - не відбувалось.

Сирія стрімко котилась в хаос.

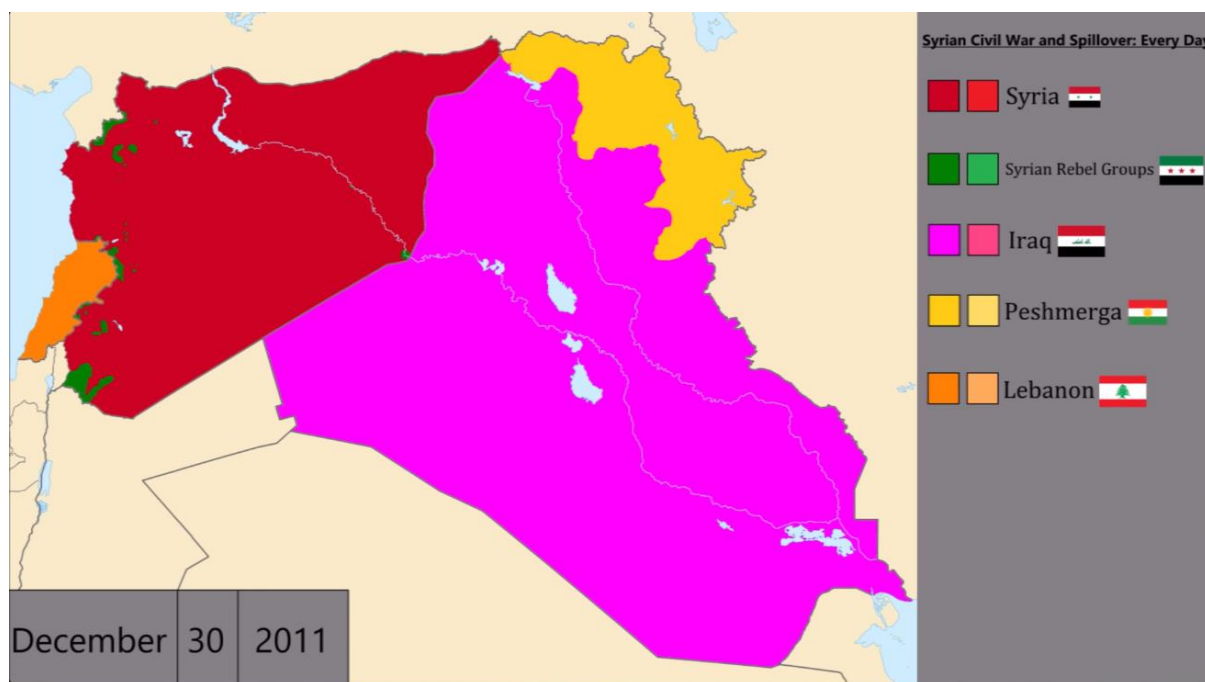

Рис. 9 “Візуалізація зон контролю в Сирії та Іраку, кінець 2011 року”

[21]

3. СИРІЙСЬКИЙ БАТЛ-РОЯЛЬ - СТОРОНИ, ЇХНІ ІНТЕРЕСИ ТА ПЕРЕБІГ БОЙОВИХ ДІЙ 2012-2020

3.1 2012-2013 - Подальша ескалація

Першою значною для майбутнього подією 2012 року стало створення сирійського філіалу “аль-Каїди” - організації “Джабат аль-Нусра”. Саме ця організація пізніше об’єднає велику кількість розрізнених груп ісламістів у “Хаят Тахрір аль-Шам” або “HTS” - тих, хто за підтримки Туреччини повалить режим у далекому на той момент 2024 році. Але про все - по порядку.

За 2012 рік, “Джабат аль-Нусра” стала однією з найбільш ефективних повстанських організацій, провівши близько 600 атак на урядові об’єкти (з яких 40 суїцидальних підривів), але часто робила це ціною життя мирних жителів, які опинялись в епіцентрі подій. [22] Під кінець року Держдеп США визнав організацію терористичною, що зняло питання будь-якого постачання допомоги.

В 2013 році іракська “аль-Каїда”, більш відома, як ІДІЛ, і яка сама фактично стала окремою організацією, намагалась встановити контроль над “Джабат аль-Нусра”. В квітні цього року лідери Фронту дали зрозуміти, що керувати ними інший філіал аль-Каїди не буде. Це спричинило розкол, дезертирство деяких членів організації на користь ІДІЛ, та створення незалежної “Джабат аль-Нусри”, яка навіть пізніше вступить в бойові дії проти ІДІЛ разом із коаліцією інших повстанців та зовнішніх гравців.

Самі ж ІДІЛ на цьому часовому проміжку хоча й були активні і швидко привернули до себе увагу, але ще не розрослись до катастрофічних розмірів, яких вони досягнуть пізніше.

Також у 2012 році почали брати свою долю у власні руки курди. Виведення військ з Курдистану на користь палаючих районів Сирії залишило владу нічиєю, і загони народної оборони (“YPG”) зайняли

декілька міст біля турецького кордону. Вони зайняли нейтралітет між режимом Асада та ісламістськими повстанцями й нерідко вступали в конфлікти з обома сторонами, хоча саме в період 2012-2013 - більше з ісламістами.

З 2013 року “YPG” воювала проти військ ІДІЛ, завдяки чому отримала підтримку Сполучених Штатів та інших учасників коаліції проти цієї терористичної організації.

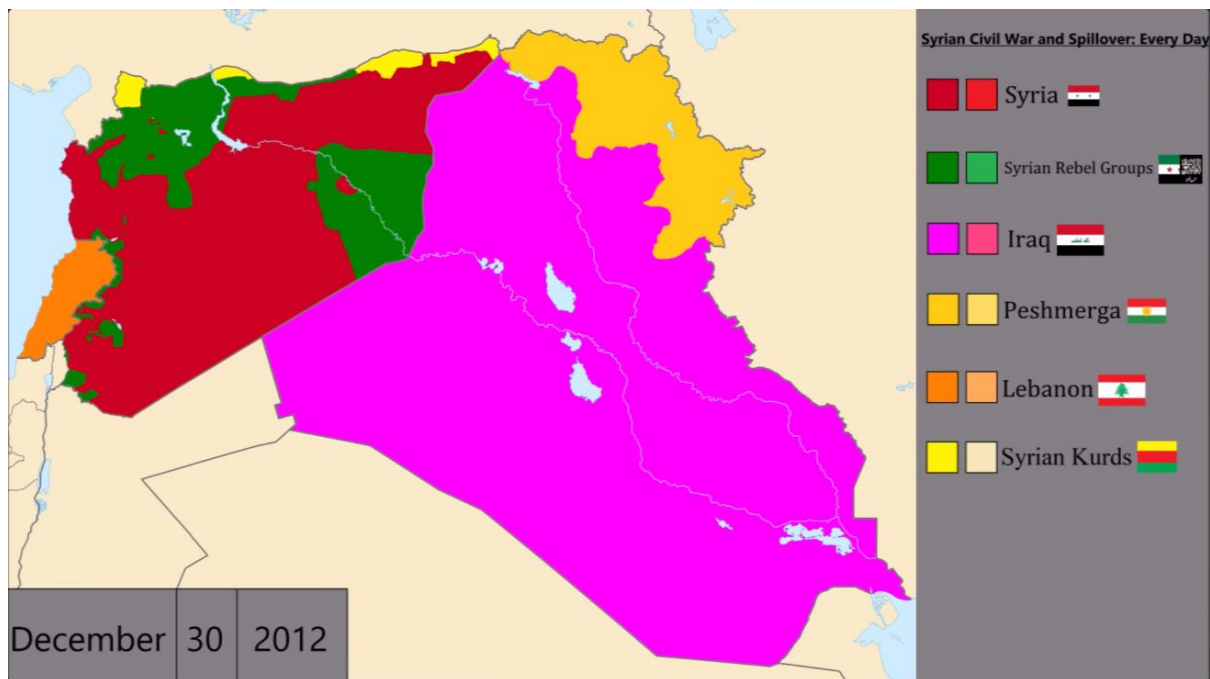

Рис. 10 “Візуалізація зон контролю в Сирії та Іраку, кінець 2012 року”
[21]

Ще одним важливим трендом стало дезертирство чиновників. На початку року перейшов на сторону “FSA” генерал Мустафа Ахмад аль-Шейх, ставши офіцером найвищого рангу в цій організації. Далі в березні 2012 року покинув свою посаду міністр палива та мінеральних ресурсів, закликаючи колег “залишати тонучий корабель”. [19] В червні сирійський військовий пілот перелетів до Йордану й здався місцевій владі. В липні йдуть сирійські посли в Іраку, Кіпрі та США, а в серпні - прем’єр-міністр тікає до Йордану, звинувативши режим в геноциді.

У 2012 році до сирійської політики починає також підбиратись Іран. Так, 16 вересня генерал Корпусу Вартових Ісламської Революції Мохамед Алі Джафарі заявив, що КВІР “допомагає Сирії порадами”, а 30 квітня 2013 року нині покійний лідер “Хезболли” Хасан Насралла заявив, що його бойовики втручались і продовжують втручатись у сирійську війну на боці аль-Асада. [19]

Ще однією важливою частиною подій була спроба мирного врегулювання.

Так, у 2012 році з’являється так званий “план Аннана”, який закликає до:

1. Запуску процесу знаходження спільного вирішення конфлікту, який задовольнить всі сторони;
2. Негайного припинення вогню та будь-яких форм насильства, під контролем ООН;
3. Забезпечення безперешкодного доступу до всіх територій ведення бойових дій для надання гуманітарної допомоги;
4. Звільнення всіх затриманих на протестах громадян;
5. Забезпечення вільного пересування по країні для журналістів;
6. Поваги до права громадян на зібрання та мирних демонстрацій. [23]

За цим планом, 12 квітня 2012 року було введено режим припинення вогню. Але вже 3 травня урядові сили влаштували рейд на університет в Алеппо, вбивши чотирьох студентів, а 10 травня суїцидальний підрив, організований ісламістами біля поліцейської дільниці в Дамаску вбив більше 50 людей. [19] Перемир’я було зірване.

В червні ООН називає конфлікт в Сирії повноцінною громадянською війною та призупиняє моніторингову місію через атаки на своїх представників. Через місяць класифікує конфлікт громадянською війною і Міжнародний Комітет Червоного Хреста. [19]

Не можна обійти стороною і питання застосування хімічної зброї.

У серпні 2012 року, президент США Барак Обама наголосив, що застосування хімічної зброї режимом Асада спричинить до прямої військової інтервенції Сполучених Штатів.

Перше можливе застосування хімічної зброї було зафіксоване 23 грудня 2012 року у Хомсі. [24]

Майже через рік, у червні 2013 року, представники Білого дому заявляють, що американська розвідка впевнена у багаторазовому застосуванні хімічної зброї сирійською владою, що спричиняє рішення Обами про поставки зброї повстанцям. [19]

21 серпня 2013 року по передмістям Дамаска наносяться удари хімічною зброєю. Ця атака буде вважатись найбільш масовою хімічною атакою за всю громадянську війну в Сирії.

Урядові сили нанесли удар ракетами земля-земля, боеголовки яких були заряджені зарином, по місту Гута в провінції Дамаску. Кількість загиблих варіюється від 281 до 1429 людей за різними оцінками. [24]

В результаті цієї атаки, президент США Барак Обама запросив у Конгресу санкціонувати пряму військову інтервенцію до Сирії, але удари відкладаються через спроби РФ вирішити питання мирним шляхом. Росіяни пропонують поставити сирійську хімічну зброю під міжнародний контроль і планомірно знищувати її до середини 2014 року. Сполучені Штати погоджуються на такий план. [19]

Не дивлячись на це, хімічні атаки продовжуються.

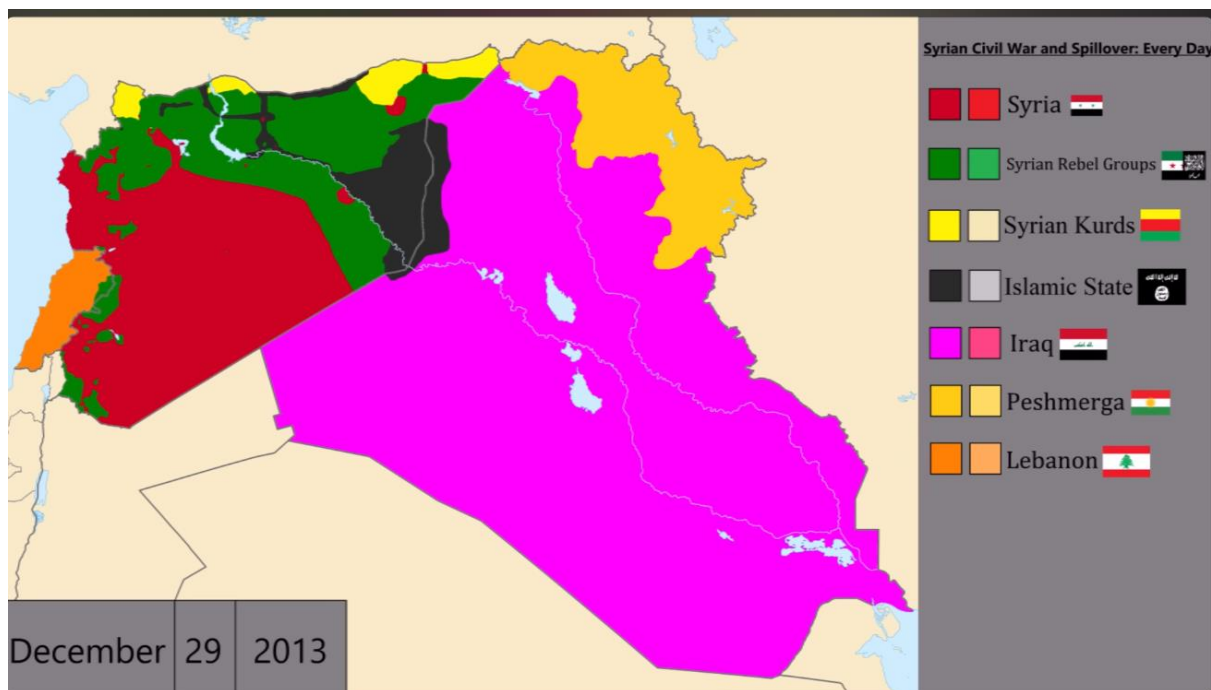

Рис. 11 “Візуалізація зон контролю в Сирії та Іраку, кінець 2013 року”. [21]

3.2 2014-2015 - Прямі іноземні інтервенції і терористичні організації

Найголовнішою подією 2014-15 років стало підняття голови ІДІЛ, яка остаточно відокремилась від аль-Каїди й стала самостійною організацією. Її успіх почався із захоплення міст Фаллуджа в Іраку та Ракка в Сирії, після чого в червні 2014 року терористи захопили Мосул та Тікріт й проголосили ісламський халіфат, перейменувавши організацію в Ісламську Державу (IS). [25]

ІД правила своїми територіями по класиці середньовічних звірств - етнічними чистками, стратами (в тому числі західних заручників на камеру) та рабством.

Також вона “прославилась” своїми терористичними атаками, які охопили Європу, Північну Америку та Близький Схід.

На середину 2015 року ІД здобуває найбільшу територію за час свого існування, захоплюючи міста Рамаді в Іраку та Пальміру в Сирії. [25]

Вже у вересні 2014 року Сполучені Штати збирають коаліцію і починають наносити авіаудари по ключових об’єктах ІД, включно з де-факто столицею організації - сирійським містом Ракка. [26]

Коаліція, крім Сполучених Штатів, включала до себе Бахрейн, ОАЕ, Саудівську Аравію, Катар, Йорданію, Австралію, Бельгію, Канаду, Данію, Францію, Німеччину, Італію, Канаду, Нідерланди, Польщу, Велику Британію. [27]

Але на землі битва проти терористів впала на плечі саме сирійських бійців, із різноманітних організацій. Фактично, ІД стала тим ворогом, який об’єднав проти себе (досить умовно, але тим не менш) всі інші сторони в сирійській громадянській війні.

Майже із самої появи ІДІЛ проти неї билась курдська “YPG”, за що отримала підтримку Сполучених Штатів - 7 серпня 2014 року президент Обама авторизував передачу летальної зброї цій організації. [27] Однією з

відомих битв була облога Кобані - прикордонного міста біля Туреччини - яка точилась із вересня 2014 року по січень 2015 року і закінчилась поразкою ІД. [25]

Урядові війська режиму Асада також воювали проти ІД, включно із підтримкою Ірану та “Хезболли”. Найвідомішими є битви за Пальміру, які продовжувались до 2017 року, але в цілому сутички відбувались по більшості зони асадівського контролю Сирії.

Також бились проти ІД і “Джабат аль-Нусра” й інші джихадистські повстанці, афілійовані з аль-Каїдою, оскільки після відколу від них, ІДІЛ стала їх прямим супротивником за вплив на регіон, не дивлячись на схожі задекларовані цілі та спільне минуле.

Доєдналися до війни з ІД і “FSA”, теж підтримані як США, так і Туреччиною, в основному, кооперуючись із коаліційними авіаударами, щоб захищати приголомшених бойовиків.

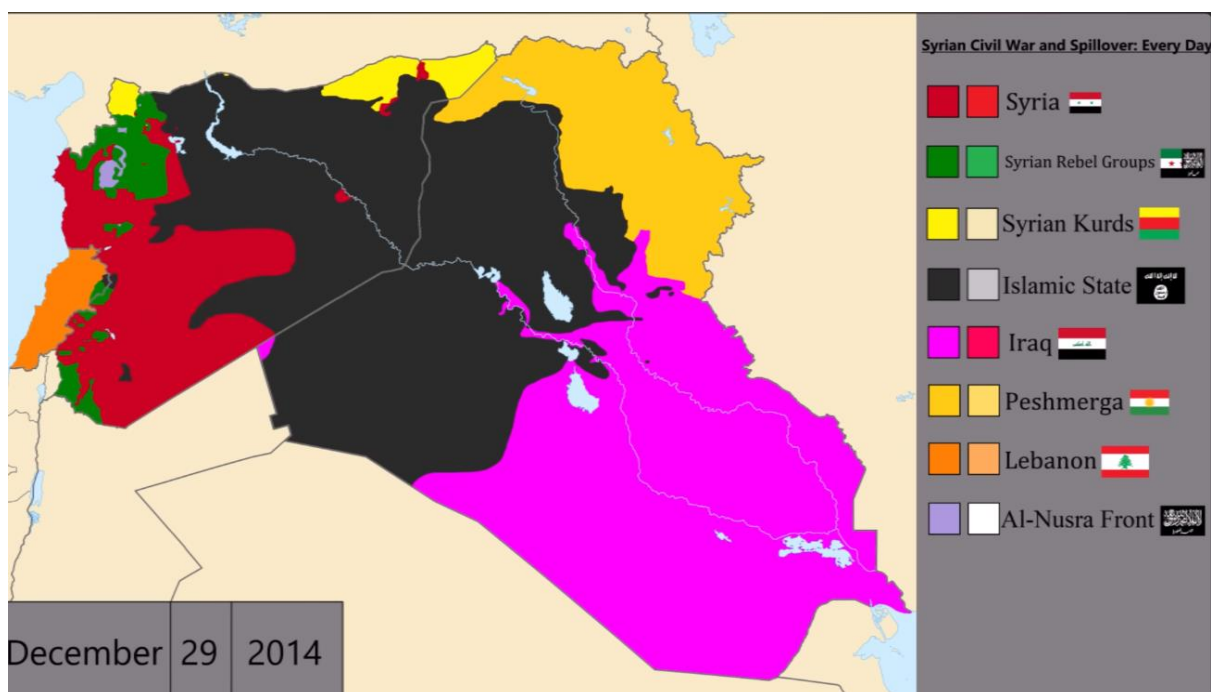

Рис. 12 “Візуалізація зон контролю в Сирії та Іраку, кінець 2014 року”. [21]

Не дивлячись на успіхи 2014 року, протягом 2015 року ІД почала втрачати позиції і відкочуватись назад.

Іншим значущим моментом у цьому періоді стала перша повноцінна інтервенція іноземних не близькосхідних військ. Як вже було описано вище, Сполучені Штати атакували велику кількість об'єктів з повітря, в основному, заради боротьби з ІД. Але цим їхні дії не обмежились.

Серед цілей ІД, американські удари були нанесені й по позиціях деяких джихадистських організацій на північному заході Сирії. [26]

Також, у 2015 році Сполучені Штати почали в обмежених кількостях направляти наземні підрозділи спеціального призначення для допомоги сирійським повстанцям. [27]

Варто зазначити, що не дивлячись на боротьбу режиму Асада й Ірану проти спільного ворога - ІД - США максимально дистанціювались від цих сил навіть на шкоду меті анігіляції терористів. Це пов'язано зі стратегічною ціллю не тільки розібратись із конкретним терористичним угрупованням, а й в перспективі скинути Асада, який з точки зору США втратив легітимність ще у 2011 році, коли відкрив вогонь по протестувальниках.

Так, американці не питали дозволу на нанесення ударів та вхід авіації до сирійського повітряного простору у режиму Асада й не узгоджувала з ним ніяких планів, а лише попередила про наслідки атак на американських військових. [27]

Другою інтервенцією стала російська.

Окрім того, що РФ постачала режиму Асада зброю та розвивала інфраструктуру, а з політичного боку блокувала резолюції Ради Безпеки ООН, спрямовані проти Сирії, у вересні 2015 року російська авіація почала наносити авіаудари.

Як заявлялось, удари були спрямовані проти ІД, але аналітики та чиновники Франції та США висловили сумніви щодо цього, і заявили, що удари були нанесені по локаціям, не утримуваним бойовиками ІД. [28]

Натомість, це були перші кроки російської стратегії з утримання Башара аль-Асада на його пості та знищення сирійських опозиційних сил.

Президент РФ Путін також заявляв, що інтервенція до Сирії буде тимчасовою та включатиме лише авіацію. Як нам вже відомо по подальшій історії конфлікту - заява була хибною й російська присутність в Сирії залишається навіть на сьогоднішній день, через більше ніж півроку після падіння Асада, та на десятий рік після перших авіаударів.

Так само варто додати, що вже у цьому ж 2015 році з'явилися перші свідчення про присутність російських наземних сил у Сирії та їх участь у бойових зіткненнях. [34]

В цьому ж році свій сирійський шлях розпочала сумнозвісна ЧВК “Вагнер”.

Ще однією цікавою подією, пов'язаною з російською інтервенцією, стало збиття російського літака Су-24М в турецькому повітряному просторі.

24 листопада 2015 року російський літак порушив повітряний простір Туреччини та був збитий F-16 ВПС держави після (за версією Туреччини) 10 попереджень в межах 5 хвилин. [43]

За російською ж версією, літак в принципі не виходив за межі повітряного простору Сирії й не становив загрози для Туреччини.

Як би там не було, це було перше збиття російського літака країною НАТО з 1950-х років та пронесло світом серйозний страх ескалації та розв'язання глобальної війни.

Також важливим аспектом стала консолідація опозиційних коаліцій. Так, на початку 2014 року було створено “Південний Фронт” - об'єднання 49 різних опозиційних підрозділів, які діяли на півдні Сирії. До цієї коаліції, окрім інших, входили підрозділи “FSA”, але вона не залежала від командування цієї організації. [29]

А в 2015 році вже джихадисти “Джабат аль-Нусра” і “Ахрар аль-Шам” створили “Армію завоювання” й захопили Ідліб та Джиср аль-Шугур у кооперації з “FSA”. [30] Таким чином сирійська опозиція, яка вважалась роздробленою, довела, що може кооперуватись та досягати крупних цілей.

Захоплення і утримання Ідлібу стане однією з найголовніших перемог опозиції, яка закладе фундамент для повалення режиму у 2024 році.

Також наприкінці 2015 року було створено Сирійські Демократичні Сили, або “SDF”. В ядрі цієї організації лежали курдські підрозділи “YPG”, але до складу увійшли й сирійські та християнські бійці для розширення легітимності. [31]

Головною ціллю організації стала боротьба з ІД та автономія свого регіону на “радикально-демократичних” засадах.

Не дивлячись на тиск з боку Туреччини, скепсис зі сторони Євросоюзу, сутички з джихадистами та співробітництво з режимом Асада, “SDF” стала однією з найуспішніших сирійських фракцій, та існує по сьогоднішній день, контролюючи близько третини території Сирії.

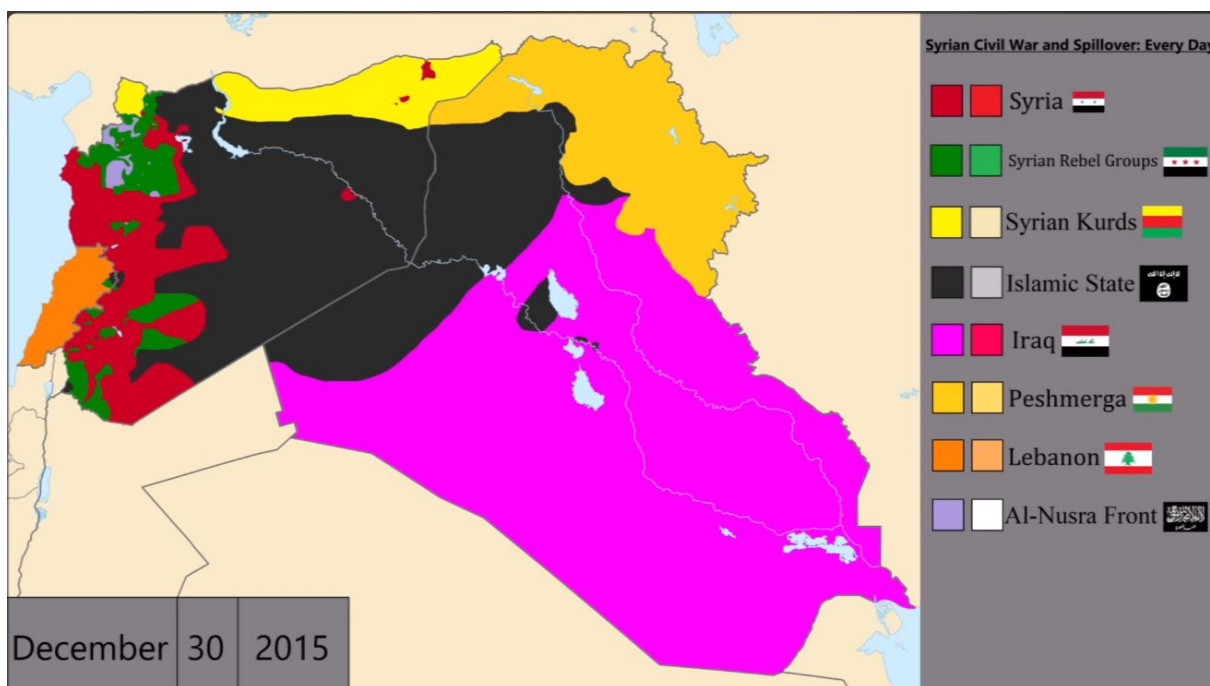

Рис. 13 “Візуалізація зон контролю в Сирії та Іраку, кінець 2015 року”. [21]

3.3 2016-2017 - Тотальна війна на всіх фронтах

2016 рік почався з чергової невдалої спроби припинення вогню. Угоду, створену на базі Резолюції Радбезу ООН 2254, мали забезпечити США та РФ. З нього була виключена заборона на атаки проти ІД, “Джабат аль-Нусри”, та будь-яких інших організацій, визнаних терористичними, що дало тим самим росіянам можливість атакувати які завгодно позиції яких завгодно фракцій, виправдовуючи це ударами по терористах. [32]

Перемир'я розвалилось протягом 48 годин і війна продовжилась в тому ж темпі, що й до нього.

Значимою перемогою у боротьбі проти ІД став наступ “SDF” на місто Манбідж за підтримки авіаударів американської коаліції. Вже за перші два тижні курдські сили взяли місто в оточення та розпочали облогу, а вже через два місяці, 12 серпня, почалась остаточна зачистка міста від останніх осередків спротиву. [33]

Проте, не дивлячись на два місяці жорстоких боїв з ІД за утримання бойовиків в оточенні для їх повного знищення, з міста виїхав конвой з близько 500 (!) автомобілів з бійцями ІД та цивільними особами, які за однією з версій були прихильниками ІД, за іншою - заручниками.

З осені 2016 до осені 2017 відбувалась інша, глобальніша, операція під проводом “SDF” - операція “Гнів Євфрату”, націлена на захоплення де-факто столиці ІД - міста Ракка.

Не дивлячись на великі труднощі, жорстокі бої та руйнування більше половини міста, ціль було виконано й зона контролю ІД в Сирії на кінець 2017 року зменшилась в десятки разів, у порівнянні з кінцем 2016 року.

Іншою подією 2016 року стало призупинення гуманітарних місій ООН через цілеспрямовану атаку на їхній конвой у вересні.

Цей конвой мав доставити гуманітарну допомогу до провінції Алеппо й був обстріляний авіацією біля західних околиць міста. За ствердженнями

очевидців, бомбардування продовжувалось дві години. [35] Загинуло 20 людей.

Сирійські та російські повітряні сили заперечували свою участь в цьому обстрілі, але враховуючи факт використання режимом тактики “вийди або помри з голоду” щодо повстанців в східному Алеппо, стає очевидно, яка сторона стояла за цією атакою, хто б не був безпосереднім виконавцем.

Найбільш помітною подією 2016 року стала пряма турецька інтервенція.

У серпні 2016 року розпочалась операція “Щит Євфрату”, і турецькі війська перетнули кордон Сирії.

У цієї дії було дві основних цілі. Перша - основна та підтримана США й коаліцією - знищення осередків ІД біля свого кордону. В тому числі така відповідь була спровокована терактом ІД в місті Газіантеп. [36]

Ця ціль на момент закінчення операції (кінець березня 2017 року) була повністю досягнута - всі осередки ІД біля турецько-сирійського кордону були зачищені, а територія перейшла під ефективний контроль турецьких збройних сил та протурецьких повстанських фракцій.

Другою ціллю є протидія курдським організаціям, які Туреччина вважає терористичними й з якими має складну історію протистояння на власній території, а сирійські повстанці, в свою чергу, мали великі претензії щодо співробітництва курдів із режимом Асада.

З цією задачею на момент завершення операції турецька армія впоралась не так успішно, як з боротьбою проти ІД. Місто Манбідж на західному березі Євфрату, захоплене “SDF”, не перейде до рук протурецьких повстанців ще дуже довго, а успіхи проти курдів до подальших операцій будуть досить лімітованими.

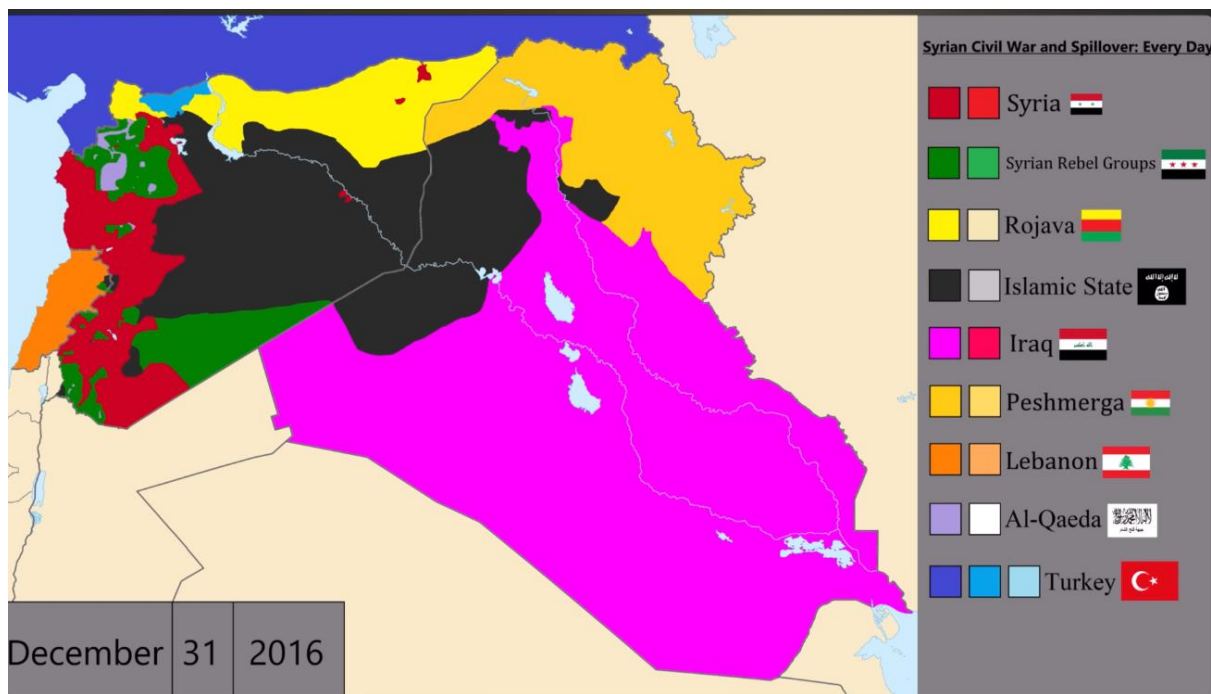

Рис. 14 “Візуалізація зон контролю в Сирії та Іраку, кінець 2016 року”. [21]

Режимні та російські війська продовжували битись з ІД за Пальміру, яка з 2015 року ще декілька разів переходила із рук в руки.

Так, в березні 2016 року сирійська армія захопила місто в результаті двотижневої операції за підтримки російської авіації. [39] Звільнення міста було сприйняте позитивно навіть супротивниками сирійського режиму.

Однак, через концентрацію урядових військ на наступі на Алеппо, в грудні 2016 року Пальміра знову була захоплена бойовиками ІД, але відбита в березні 2017 року, вже остаточно. [40]

В кінці 2016 року впало східне Алеппо.

Присутність повстанців у найбільшому місті Сирії зберігалась із самого початку громадянської війни. Запеклі бої точились в Алеппо з 2012 року, але більшість часу цей фронт перебував у патовій ситуації. Однак, у вересні 2016 року режимним військам таки вдалось перекрити постачання до повстанських позицій в Алеппо. Після місяців руйнівної кампанії бомбардувань міста всеможливими боєприпасами, включно з кластерними

та хімічними, руйнування цивільної інфраструктури, наприкінці 2016 року відбулась примусова евакуація східного Алеппо до зони контролю протурецьких повстанців, яку ООН, серед іншого, назвала військовим злочином. [37] [38]

Продовжуючи тему хімічної зброї, в квітні 2017 року сталась ще одна відома хімічна атака - удар по місту Хан-Шейхун в провінції Ідліб.

Розслідуваннями було підтверджено, що літак Сирійських Повітряних Сил скинув бомбу із зарином на місто, спричинивши загибель більше 90 людей. [41]

У відповідь на цей епізод, Сполучені Штати нанесли удар по авіабазі Шайрат, звідки, за їхніми даними, була здійснена ця атака.

Однією з найважливіших подій 2017 року стало формування коаліції повстанців-джихадистів - “Хаят Тахрір аль-Шам” або “HTS”. Основними “підписантами” союзу стали угруповання “Джабат Фатех аш-Шам” (колишній “Джабат аль-Нусра” аль-Каїди), угруповання “Нур аль-Дін аль-Зінкі”, “Ліва аль-Хакк”, “Джаїш аль-Сунна” та “Джабат Ансар аль-Дін”. [42]

Лідером організації став Абу Мухаммад аль-Джулані, який раніше був лідером “Джабат аль-Нусра”, та який на сьогоднішній день є президентом Сирії.

Не дивлячись на хаос та розбрат в опозиції, навіть всередині джихадистів, саме “HTS” стала провідною об’єднуючою силою, яка утримувала один з останніх та найсильніших осередків повстання - Ідліб, і в кінці-кінців їхній наступ став початком дезінтеграції режиму Асада.

Але про це - в наступних розділах.

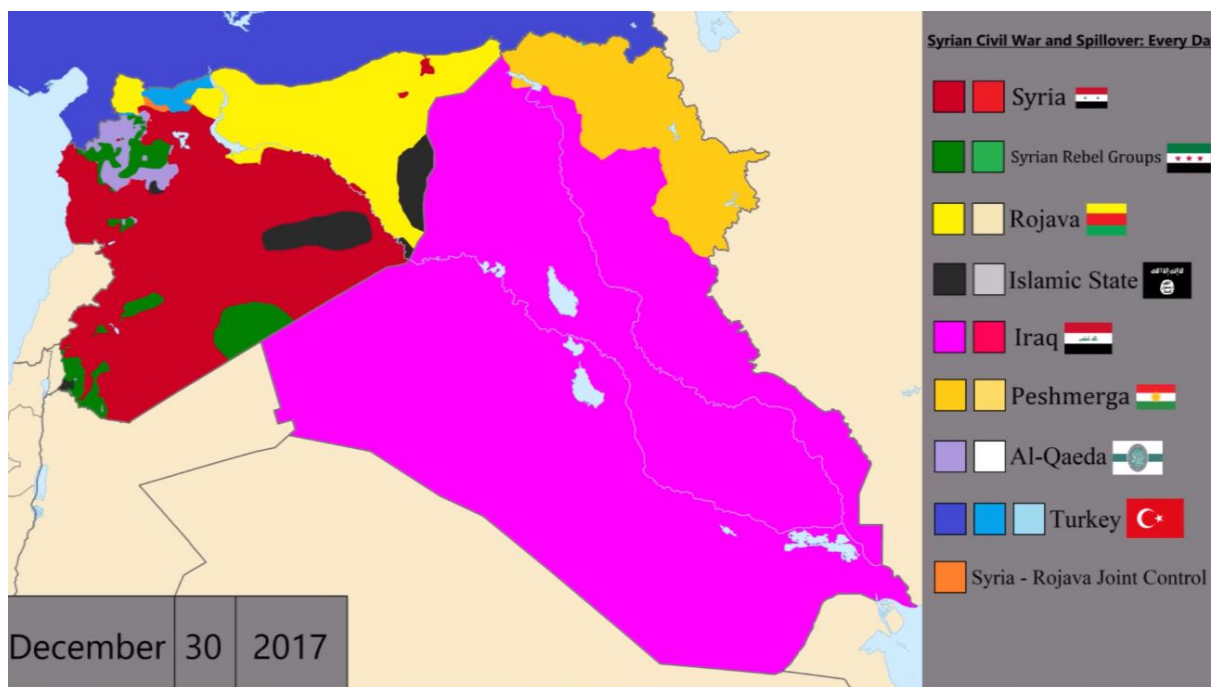

Рис. 15 “Візуалізація зон контролю в Сирії та Іраку, кінець 2017 року”. [21]

3.4 2018-2020 - Тріумф режиму Асада та встановлення статусу-кво

Останні роки до встановлення статусу-кво в 2020 році були досить темною сторінкою історії сирійського спротиву.

Сирійська Арабська Армія за підтримки РФ та Ірану планомірно зачищала не тільки осередки ІД, а й повстанських груп.

Так, у 2018 році відбулись чисельні наступи режимних сил в Південній Сирії (Сувейда, Дараа, Кунейтра), біля столиці (Дума, захоплення якої супроводжувалось хімічною атакою, Гута) та біля кордону з Йорданом (Насіб).

Крім цього, в тому ж році почались зіткнення між двома джихадистськими союзами - "HTS" та новосформованим "Національним фронтом за визволення" ("NLF"). Вони відбувались аж до 2019 року, в основному, на території провінції Ідліб й завершилися угодою про припинення вогню, в результаті чого "HTS" отримала під свій контроль більше території, ніж до початку сутичок. [44]

Існує декілька теорій про цей конфлікт. Одна з найреалістичніших - спроба Туреччини витіснити з Ідлібу "HTS", яких держава, як мінімум публічно, вважала терористичною організацією й всіляко дистанціювалась. Як знаємо наперед - не вийшло ні витіснити, ні дистанціюватись.

Інша теорія стверджує, що Туреччина насправді контролювала "HTS" з 2018 року й публічні дії були лише прикриттям для створення потужнішої фракції.

Залишимо такі теорії на обговорення конспірологів та підемо далі по об'єктивних фактах.

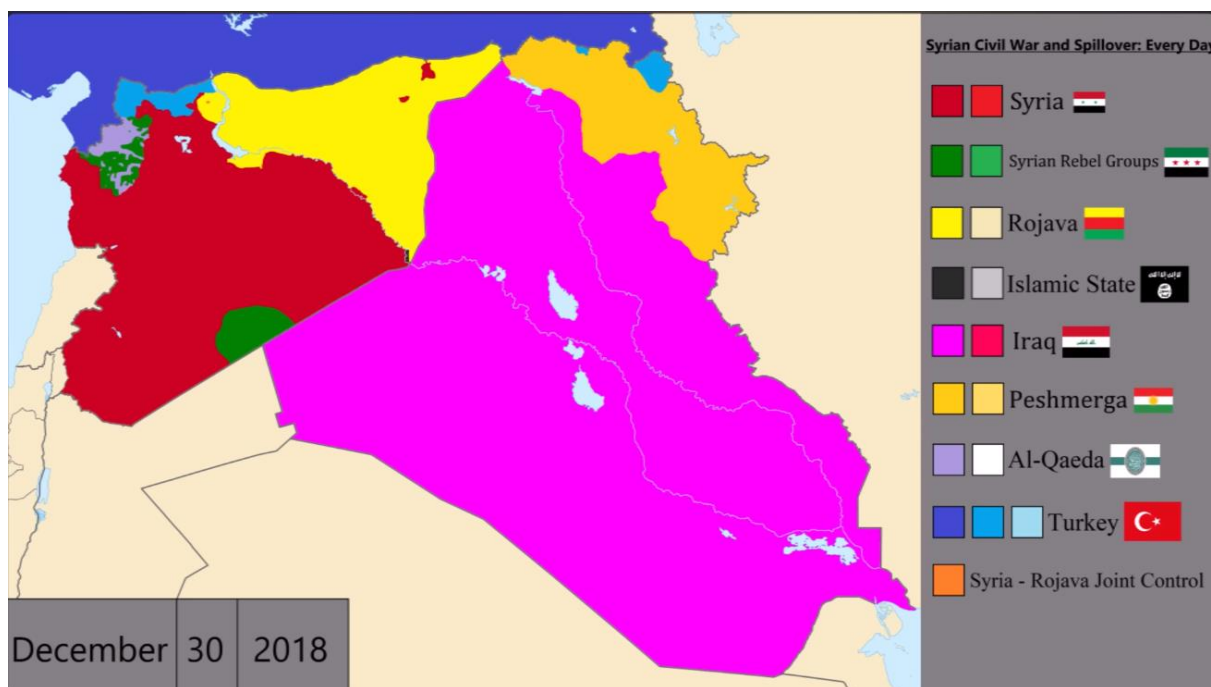

Рис. 16 “Візуалізація зон контролю в Сирії та Іраку, кінець 2018 року”. [21]

Важливою подією 2019 року стало фактичне знищення територіального контролю ІД, коли “SDF” зачистили останній населений осередок терористичної організації в місті Багуз. [45]

Не дивлячись на те, що ІД існує по сьогоднішній день і, скоріш за все, буде існувати ще довго, знищення її територіального контролю над поселеннями було дуже важливим етапом для припинення терору мирного населення Сирії.

Тим часом, під загрозою нового турецького вторгнення на свою територію, “SDF” значно розширили співпрацю з режимом Асада, навіть заявляючи про готовність проводити спільні військові операції проти повстанців в Ідлібі.

В жовтні 2019 року опасіння щодо Туреччини справдились - була проведена військова операція “Джерело миру”, яка відбулась майже одразу після виводу американських військ з Північної Сирії. [46]

Операція тривала 8 днів і її цілі були виконані - створено буферну зону вздовж кордону на 30 кілометрів в глибину та 120 кілометрів в довжину. [47]

З інших наслідків - режим Асада та “SDF” об’єднались проти Туреччини та підтримуваних ними повстанців й організували зони спільного військового контролю. [49] З цього приводу головнокомандувач курдських сил Мазлум Абді сказав: “Ми знаємо, що нам доведеться піти на болісні компроміси з Москвою і Башаром Асадом, якщо ми вирішимо співпрацювати з ними. Але якщо нам доведеться вибирати між компромісами і геноцидом нашого народу, ми, безсумнівно, виберемо життя для нашого народу.” [48]

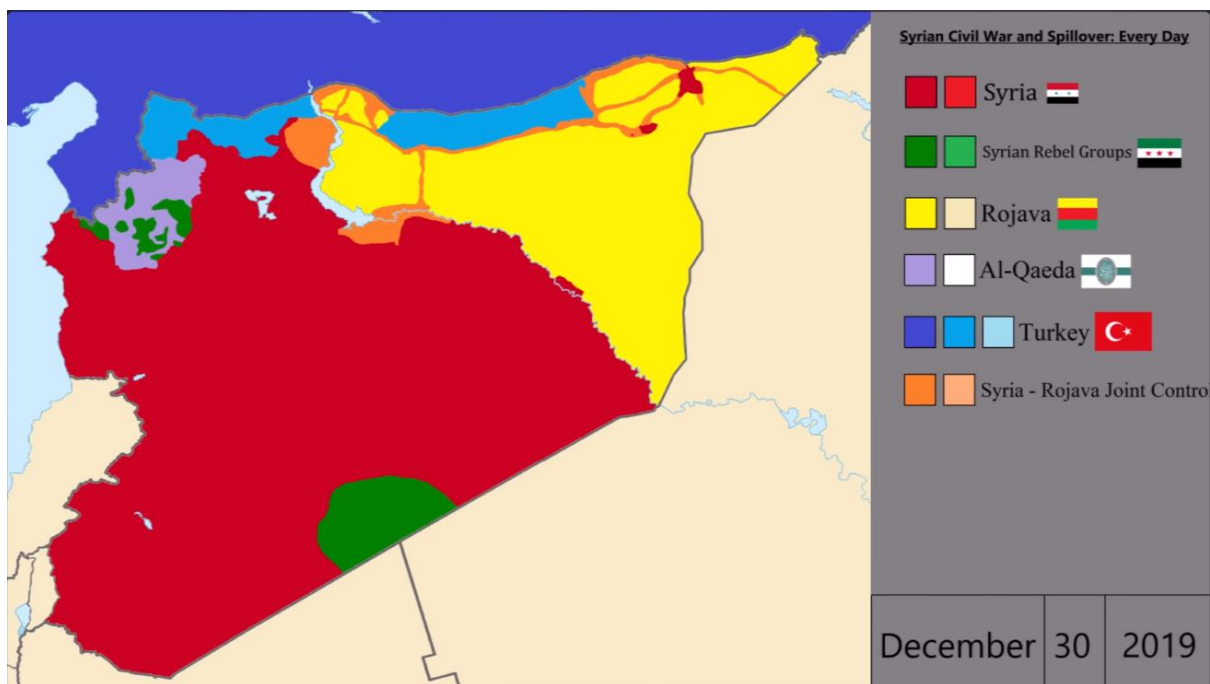

Рис. 17 “Візуалізація зон контролю в Сирії, кінець 2019 року”. [21]

Також, не дивлячись на періодичні припинення вогню, в кінці 2019 року було відновлено наступ САА на Ідліб.

За час 2.5-місячної операції, режимні війська захопили 276 позицій, відкинувши опозиційні сили назад, не дивлячись на пряму підтримку

турецьких наземних військ та їхні зіткнення з САА, вперше за історію цієї війни.

Наслідком цієї операції стала чергова біженська криза - більше мільйона людей покинуло свої домівки. Більше 2.5 тисяч людей було вбито. [50]

В результаті цього наступу було укладено угоду між Туреччиною та РФ про припинення вогню, в тому числі через загрози ескалації та відкритого наступу турецької армії проти режимних військ у разі продовження бойових дій.

За цією угодою, бойові дії були заморожені по фактичній лінії зіткнення та запроваджені спільні патрулі траси М4 для утримання безпечного коридору та запобігання порушенням режиму припинення вогню. [51]

Не дивлячись на скептицизм спостерігачів та учасників подій та їхні слушні думки про дуже нестабільну та хитку угоду, статус-кво в таких територіальних межах протримається до листопада 2024 року.

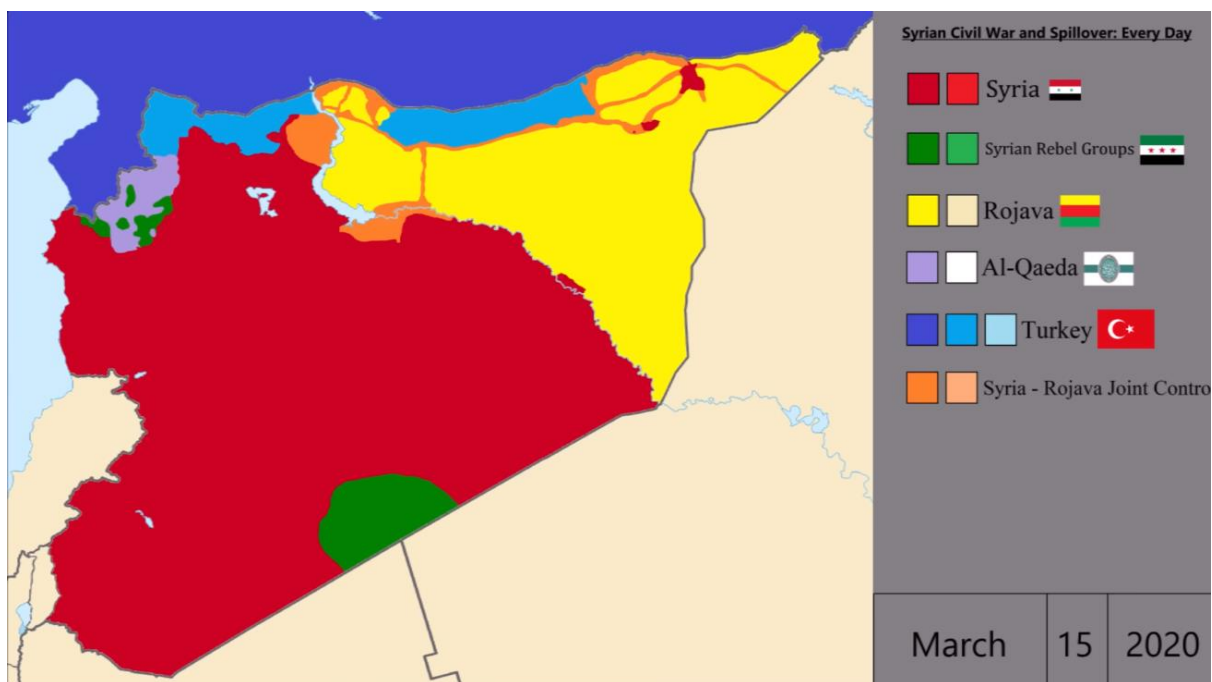

Рис. 18 “Візуалізація зон контролю в Сирії, березень 2020 року”. [21]

4. СТАТУС-КВО, ПАДІННЯ РЕЖИМУ ТА ТЕПЕРІШНІ РЕАЛІЇ

4.1 2020-2024 - Реалії статусу-кво та формування передумов

падіння режиму

Коли активні бойові дії в Сирії припинились, будь-які сподівання на скидання режиму військовим шляхом остаточно зникли.

Щоб послабити режим Асада та його помічників у вигляді Ірану та “Хезболли”, США вдалися до потужних економічних санкцій, відомих, як “Caesar Act”, які були розкритиковані експертами за наслідки, які вони мали для цивільного населення Сирії, такі, як гіперінфляція. [52]

Але не дивлячись на негуманність такого підходу, він діяв. Протести проти режиму через детеріорацію економіки прокотились від Сувейди навіть до таких міст, як Латакія, яке завжди вважалось лояльним до режиму через населеність алавітами. [52]

Через ці протести Башар аль-Асад навіть зняв прем’єр-міністра країни з посади. [54]

Вже влітку курс сирійської валюти до долара становив 3000, хоча на початку громадянської війни він становив 47 сирійських фунтів за долар. [53]

Тенденція падіння економіки та поширення і так катастрофічної бідності, в тому числі, призведе до швидкого колапсу режиму у кінці 2024 року.

І це стосувалось не тільки мирного населення. Сирійська Арабська Армія потерпала від повальної бідності особового складу, представники якого отримували еквівалент близько 20 доларів на місяць, чого було недостатньо навіть для базового виживання, через що солдати вдавались до мародерства. [61]

Але економічні проблеми були не єдиною причиною розкладання САА.

Все ще залишались проблеми алавітського управління силовими структурами, що за абсолютної кількісної переваги сунітів серед призовників не могло закінчитись нічим позитивним. До цього варто додати, що більшість підрозділів, які складались із сунітських призовників, були прив'язані до своїх військових баз і не покидали їх - таким чином боролись із дезертирством.

Також нікуди не поділась і корупція, яка переслідує авторитарні режими всюди, де б вони не існували.

Саме тому деморалізовані збройні сили на момент наступу 2024 року і не здійснять серйозного опору.

Хоч серйозні бойові дії після встановлення статусу-кво й фактично не велись, але локальні сутички все ще відбувались.

Так, Туреччина наносила удари по позиціях “SDF”, а президент Ердоган публічно погрожував ще однією операцією для “встановлення безпеки на кордоні”.

Також невеликий локальний наступ в 2023 році провели “HTS” в районі населеного пункту Міладжа в провінції Ідліб. Хоча це й всього лише невелике село з кількома сотнями населення, такі дії були направлені більше на демонстрацію непокорності повстанців-джихадистів до заморозки конфлікту і нормалізації відносин між Туреччиною та режимом Асада. Ці атаки так і презентувались - “Ми не примиримось”. [55]

В цілому, “HTS” продовжували готуватись до майбутнього відновлення бойових дій та нарощувати свій вплив над повстанським світом Північно-Західної Сирії та поширювали свою присутність не тільки в Ідлібі, а й в Афріні. [56]

Туреччина послабила свої позиції у відношенні асадівської Сирії після 2022 року в тому числі через посередництво у переговорах щодо війни в Україні, щоб покращити відносини з РФ, яка в свою чергу

підтримувала режим Асада. Президент Ердоган навіть заявляв, що готовий до особистої зустрічі з Башаром аль-Асадом. [56]

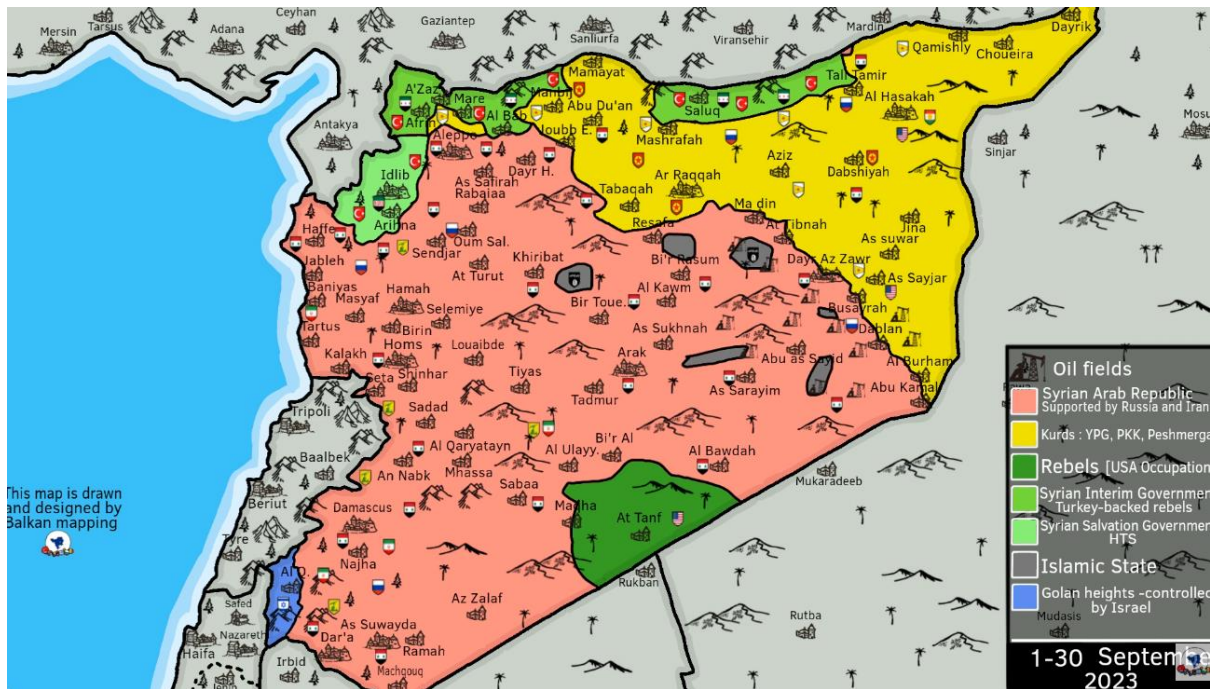

Рис. 19 “Візуалізація зон контролю в Сирії, вересень 2023 року”. [57]

В свою чергу, РФ пройшла шлях від передачі такої техніки як МіГ-29 та С-300 (що для Сирії було піком технологій) і розміщенням власних С-400, [58] до виводу частини контингенту та техніки для перекидання їх на війну в Україні, в тому числі підрозділів ЧВК “Вагнер”, що дуже послабило їхню хватку в Сирії на момент 2024 року, а значить - і силу режиму Асада.

Хоч в цьому дослідженні і мало згадувався Ізраїль через незначний вплив на перебіг подій саме громадянської війни, у послабленні режиму Асада перед його падінням ця держава зіграла величезну роль.

І мова йде не про періодичні удари по військових об’єктах на території самої Сирії, а про суттєве послаблення “Хезболли”, від бойовиків якої також значно залежав вплив режиму.

Так, у жовтні 2023 року “Хезболла” в якості знаку солідарності з “ХАМАС” атакувала Ізраїль, що спровокувало 14-місячну війну, в результаті якої Армія Оборони Ізраїлю вторглась до південного Лівану,

знищила близько 4 тисяч “елітних” бойовиків “Хезболли”, половину їхніх арсеналів, та більшість вищого командного складу шіїтської терористичної організації. [59]

Через це “Хезболла” була вимушена перекинути велику частину своїх бойовиків з Сирії до Лівану й загалом втратила близько 40% свого елітного особового складу. [60]

Тобто, за близько 4.5 роки статусу-кво, асадівська Сирія дійшла до стану, в якому:

1. Мала стрімке падіння економіки, що ще більше налаштовувало населення проти режиму;
2. Мала розкладену й деморалізовану армію, яка наодинці не була здатна на серйозні бойові дії;
3. Втратила велику частину військової підтримки РФ через перекидання ресурсів та їхню втрату на війні в Україні;
4. Втратила велику частину військової підтримки іранськими проксі через перекидання ресурсів та їхню втрату на війні проти Ізраїлю;
5. Мала опозиційні організації в Ідлібі та Афріні, які весь цей час готувались до майбутнього наступу і озброювались.

І момент, коли всі ці фактори нарешті зійдуться в одній точці простору й система складеться всередину самої себе настав 27 листопада 2024 року.

4.2 11.2024-12.2024 - Наступ повстанців та падіння режиму Асада

27 листопада 2024 року під егідою відповіді на обстріли Ідлибу урядовими військами, було розпочато наступальну операцію “HTS” в напрямку Алеппо під назвою “Стримування агресії”. [62]

По різних даних, в цей день було захоплено від 13 до 19 населених пунктів і ще тоді це здавалось обмеженою операцією. [62] [63]

Можливо, такою її вважали й самі повстанці коли планували наступ, не очікуючи настільки низький потенціал спротиву САА.

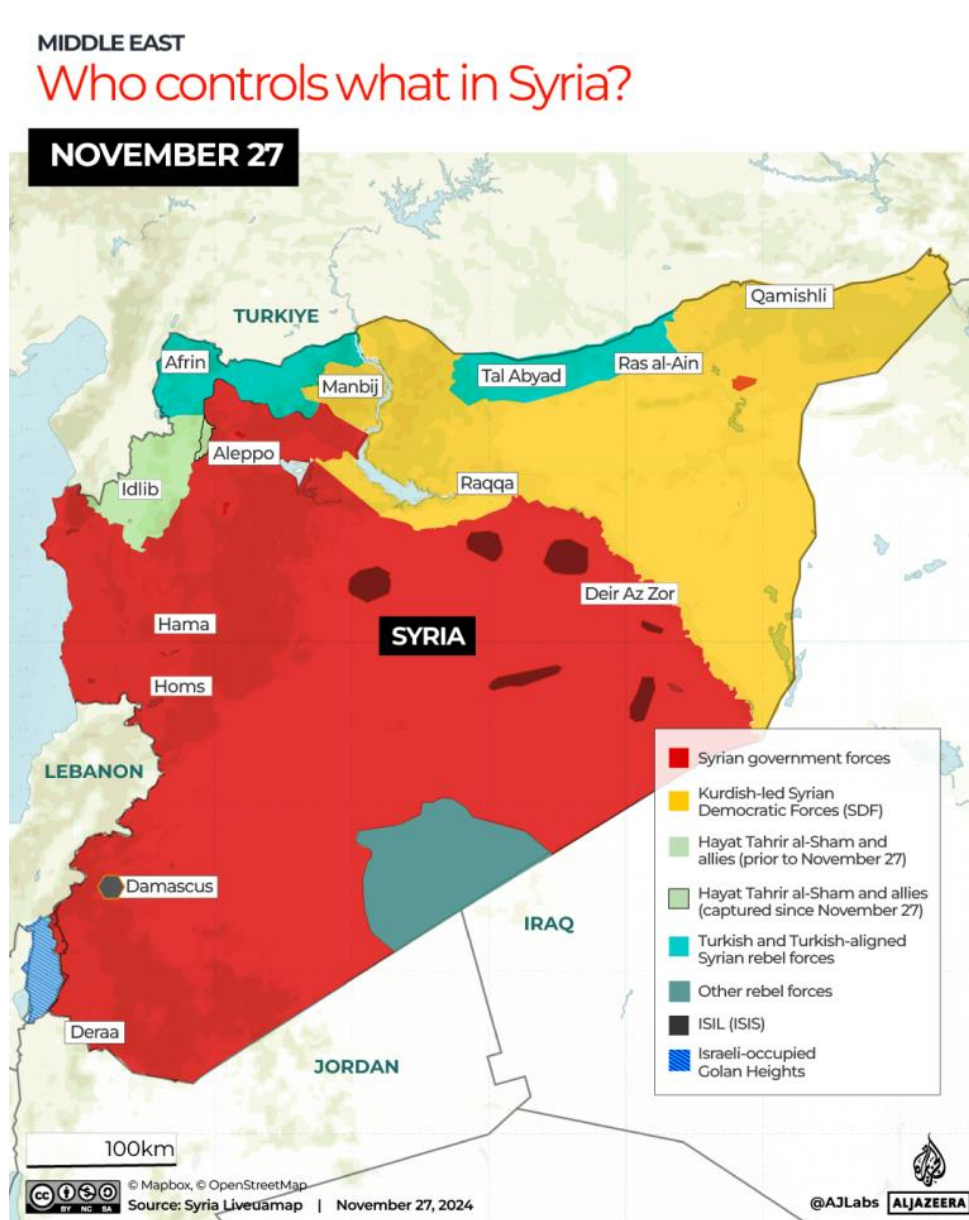

Рис. 20 “Візуалізація зон контролю в Сирії, 27 листопада 2024 року”.

[63]

28 листопада повстанці продовжили рух в провінції Ідліб та розпочали просуватись по стратегічній трасі М5, яка вела до столиці.

Вже 29 листопада перші бійці “НТС” увійшли до околиць Алеппо, а 30 листопада закріпились в місті остаточно, після чого взяли курс на Хаму - не тільки важливий з точки зору військової логіки населений пункт, а й символ боротьби та жертв сирійського народу.

САА назвали вихід з Алеппо “вимушеним перегрупуванням через велику кількість терористів” та пообіцяли контрнаступ. [64]

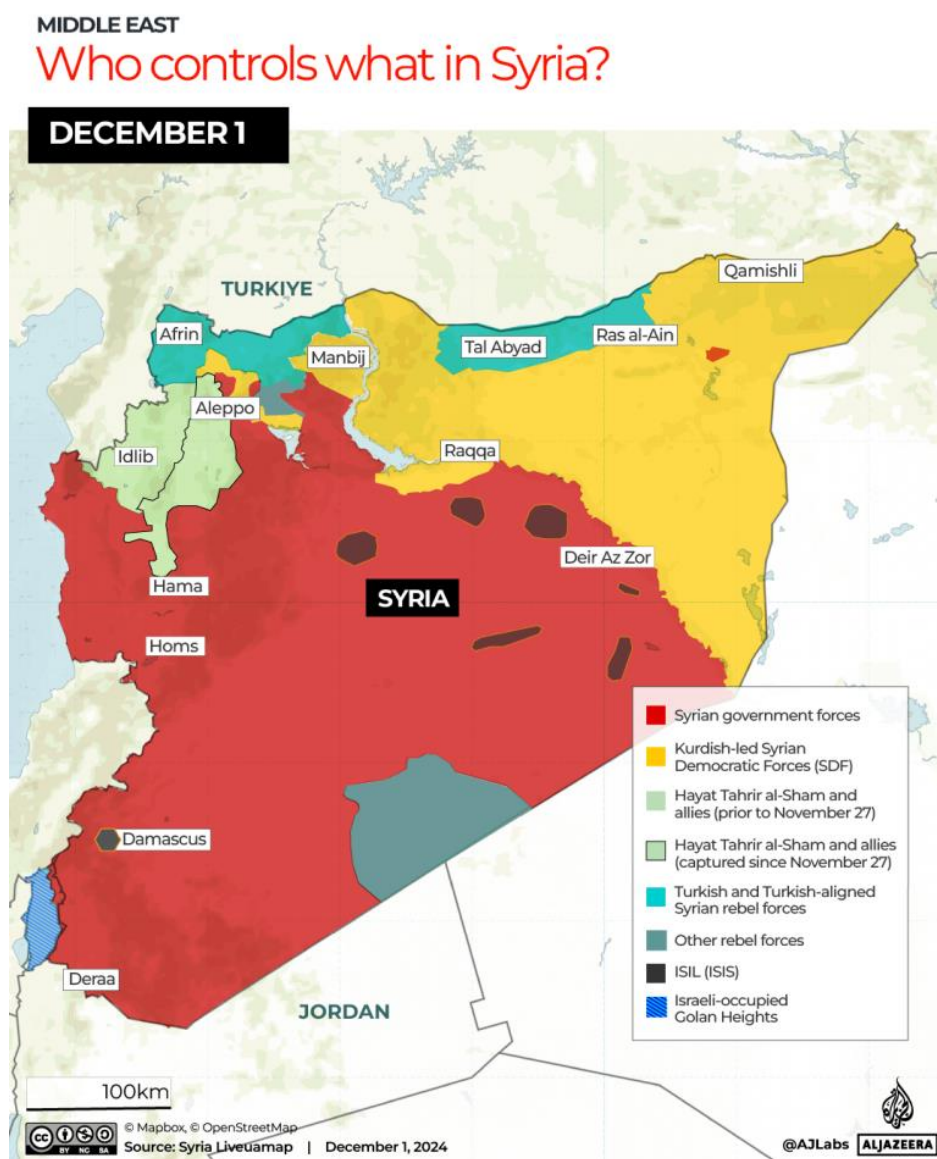

Рис. 21 “Візуалізація зон контролю в Сирії, 1 грудня 2024 року”. [63]

Не дивлячись на російські авіаудари та спроби Асада підняти бойовий дух своєї армії у своїй промові 1 грудня, повстанці продовжували розширювати зону свого контролю на схід та на південь.

З 2 по 4 грудня просування “НТС” на південь вдалось стримати і проурядові медіа навіть заявляли про контрнаступ САА в провінції Хама, але подальше захоплення територій не зупинялось - фланги розширювались.

5 грудня Хаму було взято.

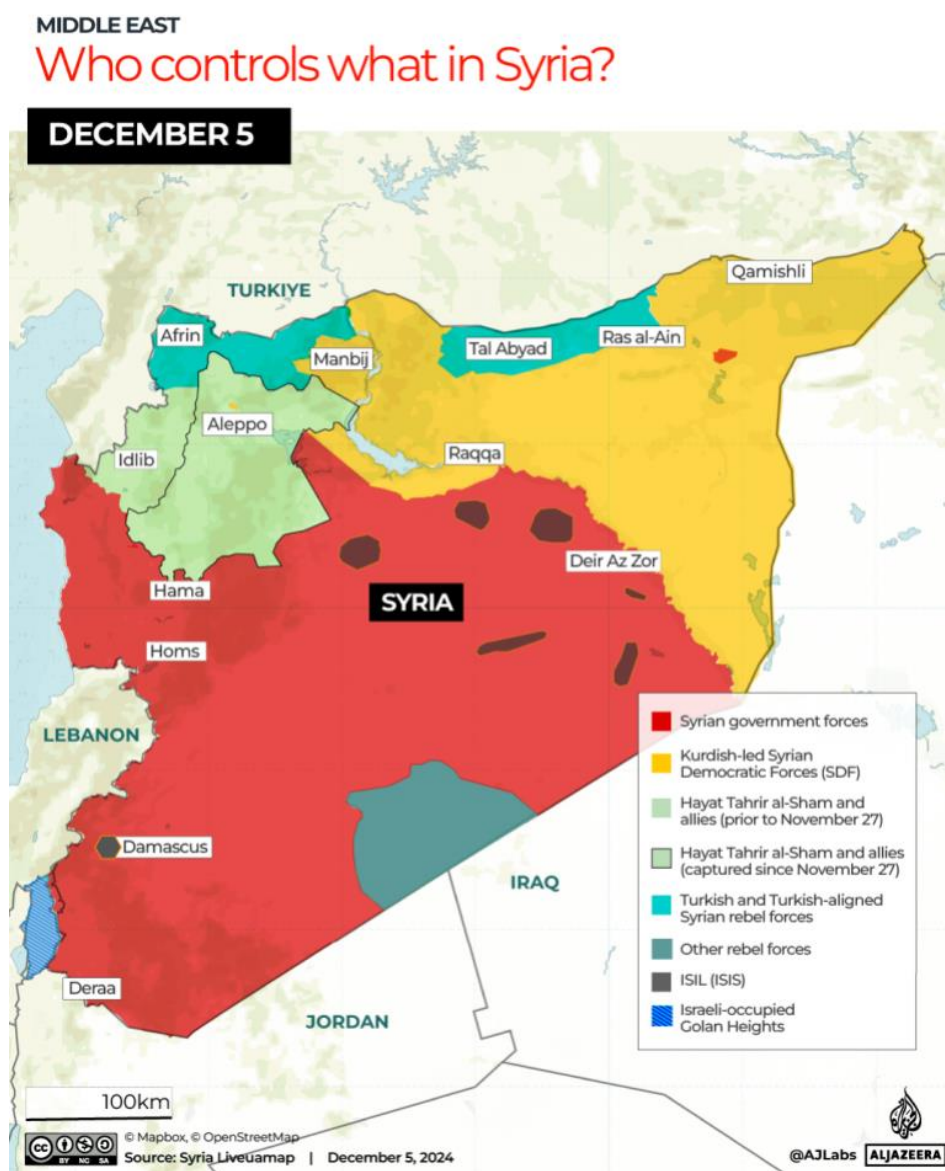

Рис. 22 “Візуалізація зон контролю в Сирії, 5 грудня 2024 року”. [63]

Після цього розпочався рух на Хомс - стратегічне місто третє за чисельністю населення, яке з'єднує столицю з прибережними районами - найбільш лояльними до режиму територіями, населеними алавітами, та місцем розташування російських баз в Латакії і Тартусі.

Також власні операції про асадівських військ розпочали і "SDF" в районі Ракки та Дейр Ез Зору.

7 грудня до наступу повстанців приєднались угруповання з півдня Сирії, які піднялись в містах Дараа, Сувейда, Кунейтра, а також прийшли в рух сили з району американської окупації. З боку "HTS" в цей день було взято Хомс. В цей момент стало остаточно зрозуміло, що режим приречений.

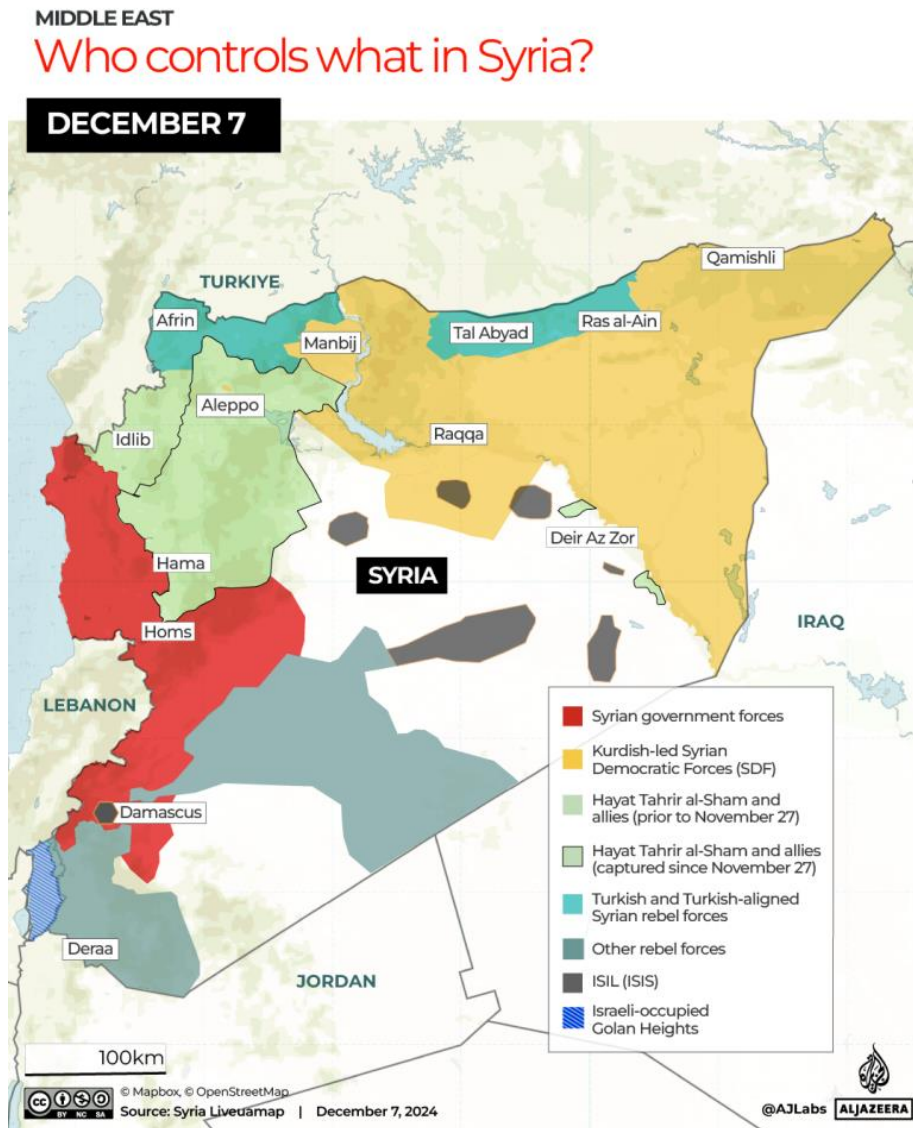
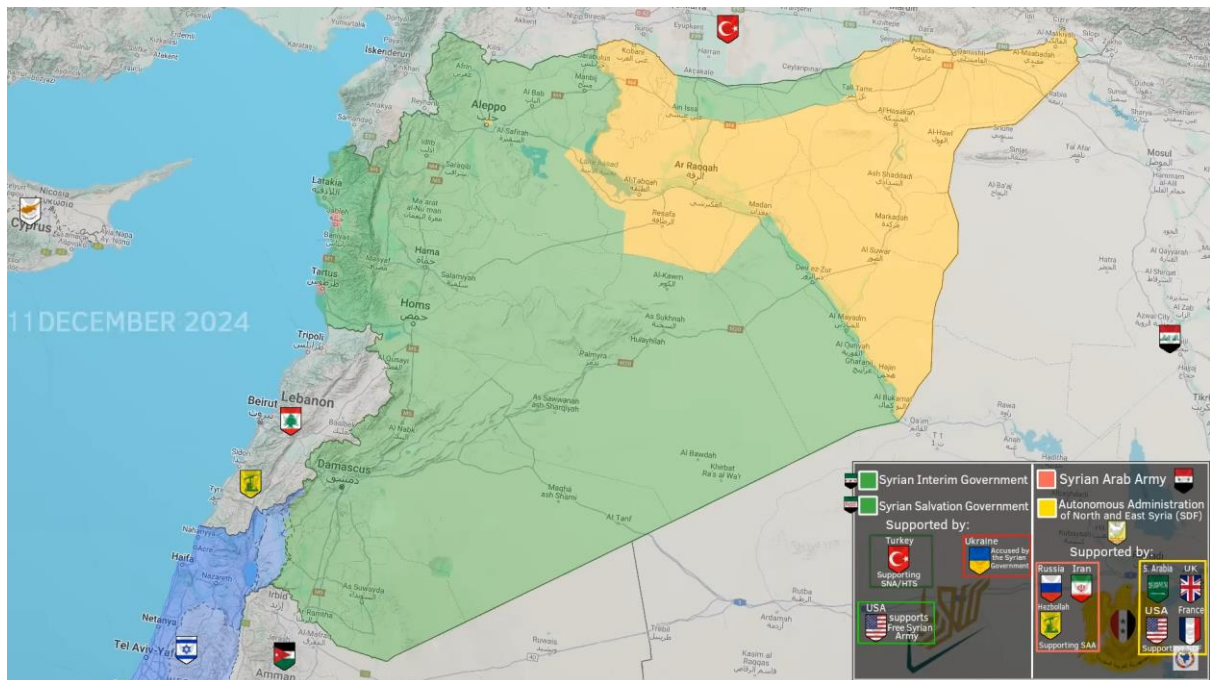

Рис. 23 “Візуалізація зон контролю в Сирії, 7 грудня 2024 року”. [63]

8 грудня було захоплено Дамаск, а Башар аль-Асад втік до РФ. Лідер “НТС” та майбутній президент Сирії Абу Мухаммад аль-Джулані з мечеті Омейядів оголосив в своїй промові до сирійського народу: “Ця перемога, брати мої, є перемогою для всієї ісламської нації. Цей новий тріумф, брати мої, відкриває нову сторінку в історії регіону.” [64]

Але на цьому бойові дії не закінчились. В грудні також відбувались і операції проти “SDF”, в результаті яких було взято Манбідж та Тель Ріфат, а також нещодавно захоплені території біля Дейр Ез Зору. [65]

До того ж, Сили Оборони Ізраїлю почали наносити масові удари по військових об'єктах, що раніше належали САА - бази зберігання зброї та

техніки, флот, запаси хімічної зброї, тощо.

Рис. 24 “Візуалізація зон контролю в Сирії, 7 грудня 2024 року”. [66]

4.3 2025 - Нові виклики та майбутнє Сирії

Не дивлячись на стрімку поразку режиму Асада, велика кількість проблем Сирії, очікувано, нікуди не зникли.

Повстанці отримали в свої руки країну зі зруйнованою економікою, інфраструктурою та демографією, певний скепсис від світової спільноти щодо нового уряду, представники якого раніше мали зв'язки з терористичними організаціями, та велику кількість розрізнених озброєних формувань, які не дуже хочуть об'єднуватись під одну структуру управління після років відносної незалежності, а також складну систему стосунків із сусідами та іноземними інтервентами.

З точки зору економіки та перебудування країни, перспективи Сирії покращились з моменту скидання Асада до сьогоднішнього дня.

Так, були зняті економічні санкції ЄС та США, накладені ще на асадівську Сирію. Катар, Туреччина та США підписали угоду на перебудову енергетичного сектору країни, вартістю 7 мільярдів доларів, яка має створити об'єкти з генерацією близько 5000 мегаватт. [68]

До підтримки Сирії долучились також Європейський Союз, Міжнародний Валютний Фонд, країни Перської Затоки, тощо. [69] [70] [71]

Також в червні було відкрито торги на Дамаській фондовій біржі, які закрились після падіння режиму Асада. [68]

Тож, не дивлячись на складність перебудови зруйнованої інфраструктури та економіки, міжнародна спільнота активно бере на себе такі обов'язки та надає фінансову допомогу.

З точки зору контролю нового уряду над територією та різними збройними формуваннями ситуація менш оптимістична.

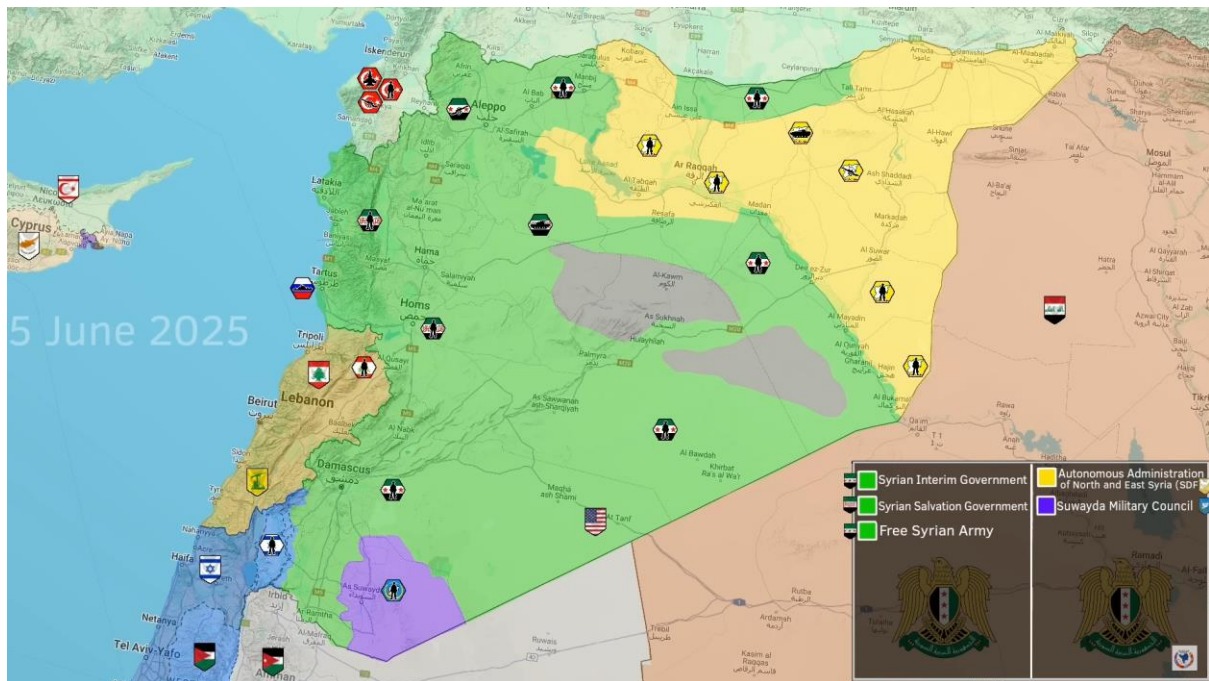

Рис. 25 “Візуалізація зон контролю в Сирії, 5 червня 2024 року”. [67]

Наразі, окрім груп так чи інакше афілійованих з “HTS” та Туреччиною, в Сирії наявні такі внутрішні гравці:

1. “SDF” - курдська військово-політична організація.
2. Військова рада Ес-Сувейди - озброєне угруповання та політична сутність, утворена вже після падіння Асада, щоб захистити меншину друзів від можливих етнічних чисток.
3. ІД - хоч і без значного територіального контролю, але все ще залишається загрозою й проводить атаки проти військ нового уряду та “SDF”. [75]
4. Лоялісти Асада - залишки режимних військ, в основному в Тартусі та Латакії, населених алавітами, що також атакують війська нового уряду.

З “SDF” та Військовою радою Ес-Сувейди, так само, як і з численними ісламістськими фракціями, ведуться переговори щодо об’єднання в одну військову структуру.

Так, голова “SDF” Мазлум Абді та президент Сирії Ахмад аль-Шараа (також відомий як Абу Мухаммад аль-Джулані) 10 березня 2025 року підписали договір про інтеграцію північного сходу Сирії. [72]

Також, 12 травня 2025 року лідер Робочої Партії Курдистану (“РКК”) оголосив про розформування організації та припинення збройної боротьби проти Туреччини. Таке рішення може суттєво вплинути на переговори з “SDF”, а також пом’якшити ставлення самої Туреччини до цієї організації, яке залишалось напруженим довгий час. [73]

Збройні формування афілійовані з Військовою радою Ес-Сувейди, натомість, не планують ні скласти зброю, ні інтегруватись до нових збройних сил Сирії, а наполягають на забезпеченні порядку саме місцевими мешканцями, а не ісламістами “HTS”. Не дивлячись на невідповідність такого підходу в короткій перспективі та періодичні сутички, уряд в Дамаску намагається дотримуватись таких домовленостей, щоб побудувати довіру з друзями. [74]

Суттєвою проблемою для нового уряду стали лоялісти режиму Асада, які активізувались в Латакії на початку весни.

Так, 6 березня бойовики організували засідки на урядові війська, в яких загинуло щонайменше 16 солдатів. [76]

Бойові дії досягли такого рівня ескалації, що за даними Сирійської спостережної організації з прав людини, вже на момент 9 березня загинуло щонайменше 1311 людей, з яких 830 - цивільні. [76]

Не дивлячись на те, що цей спалах був, зрештою, придушений - існування проасадівських груп демонструє силу мереж, побудованих режимом, та їхній вплив на життя Сирії навіть після падіння Асада, а також алавітську проблему в цілому, як частину міжетнічної та релігійної напруги.

Не варто й забувати про складності у відносинах між різними ісламістськими організаціями.

Сирія завжди відрізнялась одним з найбільш складних та заплутаних набором різних фракцій, кожна з яких боролась за свої інтереси не менш жорстко, ніж проти режиму Асада. Другий розділ цієї роботи не дарма названо “Сирійський батл-рояль”.

Але що було добре для повстання й асиметричної партизанської боротьби з режимом, почало приносити проблеми при переході до реального державного управління.

На сьогоднішній день, на території Сирії орудують численні озброєні організації різного ступеню радикальності, лояльності до уряду “НТС”, та бажання інтегруватись до нової сирійської армії, які можуть створити велику кількість проблем як для зовнішніх відносин, так і розпалювати міжетнічне на міжрелігійне насильство всередині країни, й це проблема, з якою лідерам нової Сирії також доведеться зіткнутись.

Щодо іноземних гравців, найбільше виділяється Ізраїль.

Сили Оборони країни не тільки продовжують наносити авіаудари по “іранських” військових об’єктах на території Сирії, а й вторглись в буферну зону на Голанських висотах і далі на південний захід держави.

Також Ізраїль вимагає повної демілітаризації півдня Сирії й погрожує ще більшою ескалацією у випадку насильства проти спільноти друзів. [77]

Російські інтереси в Сирії залишаються тими ж, що й за Асада - зберігання своїх військових баз в Латакії і Тартусі. Хоча їхнє існування все ще буде обговорюватись на двосторонніх переговорах, схоже, що бази залишаться на своєму місці. [78]

США за адміністрації Трампа планують зменшувати свою присутність в регіоні до всього однієї функціонуючої військової бази в Хасеке. [79]

Туреччина ж, як іноземна сторона, яка виграла найбільше в результаті падіння режиму Асада, активно цементує свій вплив на нову Сирію.

Дружній уряд сусідньої країни надає Туреччині і доступ до природних ресурсів, і прямий маршрут для транзиту з країн Персидської затоки до Європи, і прямий коридор до Ізраїлю, що може надати додаткові можливості для політичного тиску.

Крім цього, Туреччину все ще цікавить вирішення “курдського питання” - роззброєння, знищення, або ефективна інтеграція “YPG” та інших збройних формувань до нової сирійської армії.

Іран же повністю втратив важелі впливу в Сирії, як і прямий безпечний логістичний коридор до Лівану, який був критично потрібен для постачання ресурсів “Хезболлі”.

Тож, Сирія після падіння режиму Башара аль-Асада залишається полем для геополітичних зіткнень як зовнішніх, так і внутрішніх гравців, і продовжує жити в складній економічній та політичній обстановці, але у цього всього є одна ключова деталь, що відрізняє сьогоденню Сирію від асадівської.

Потенціал і надія на його втілення.

ВИСНОВКИ

Першочерговою метою цього дослідження було проаналізувати падіння режиму Асада, як яскравий приклад обвалу, здавалося б, стабільного статусу-кво, який міг би стояти ще роки та десятиліття.

Одним із актуальних завдань сучасної політичної географії є вивчення політичних режимів країн світу, зокрема недемократичних (авторитарних та тоталітарних), оскільки вони становлять все більшу загрозу для системи колективного Заходу та, зокрема, України.

Саме в цьому контексті було доречно розглянути найновіший кейс падіння авторитарного режиму з довгою тривалістю циклу життя.

Режим Асада виник шляхом військового перевороту у 1970 році та консолідувався завдяки:

1. Лояльності воєнізованих структур та партії “Баас”;
2. Втіленню обіцянок про соціальний добробут;
3. Політичній, релігійній та культурній легітимізації;
4. Культі особистості;
5. Ресентименту проти зовнішнього ворога.

В подальшому, за Хафеза аль-Асада, режим існував у дійсно досить стабільному середовищі, вдавався до руйнівної сили дуже лімітовано і зробив в Хамі це так, що бажання протесту в сирійському народі зникло майже на 30 років.

Не дивлячись на звірства та придушення, які використовував режим Хафеза аль-Асада, він був відносно компетентним диктатором з потужною військовою передісторією, за якого Сирія була досить незалежною у своїй зовнішній та внутрішній політиці, а щоденні потреби населення задовольнялись на прийнятному рівні.

Натомість, його син, Башар аль-Асад, прийшов до влади, будучи некомпетентним та не готовим до управління авторитарною системою, яку десятиліттями вибудовував його батько.

Цілком віриться, що на початку свого правління він насправді хотів лібералізувати Сирію та позбутись величезного репресивного апарату, який дістався йому у спадок. Дамаська весна давала на це певну надію.

Але, чи в голові Башара, чи в його оточенні, перемогла служба безпеки, яка знову ліквідувала свободу слова та політичного процесу. Ліберальні ж економічні реформи не принесли бажаного результату ні для населення, ні для еліт, через наскрізну корумпованість системи та сам фундамент її існування, закладений для контролю еліт над економікою, а не приватної власності та вільного ринку.

Система почала розсипатись ще до громадянської війни, що призвело до зубожіння найбільш вразливих шарів населення - сільських жителів, які завжди й є головним електоратом авторитарних фігур.

Але приреченим на падіння, рано чи пізно, режим став, коли Башар аль-Асад віддав наказ використати тактику його батька для придушення протестів у 2011 році.

В цей момент його некомпетентність, слабкий характер та повне нерозуміння специфіки, в яких умовах вбивство до 40 тисяч людей спрацювало, а в яких знаходиться він сам, поставили хрест на його управлінні Сирією.

Не дивлячись на те, що на його скидання знадобилось майже 14 років бойових дій різного ступеня інтенсивності, такий фінал був лише питанням часу.

В подальшому позиції режиму погіршились ще більше, коли до війни вступили іноземні інтервенти як ворожі до Асада (США, Туреччина), так і лояльні (РФ, Іран). Вступ перших унеможливив повне знищення збройних

опозиційних рухів, а вступ других - поставив режим у залежність до прямої допомоги союзників, що також стало неабияким фактором у падінні Асада.

Санкції ЄС та США разом з бойовими діями та переходом величезних міст та територій з рук в руки планомірно знищували економіку до стану, в якому грошей в режиму не було ні на утримання збройних сил, ні на підтримку інфраструктури, ні на утримання національної валюти від гіперінфляції.

А через те, що Асад зміг утриматись при владі лише завдяки допомозі РФ і афілійованої з Іраном “Хезболли”, їхнє суттєве ослаблення й перекидання військ на власні війни проти України та Ізраїлю відповідно - в найнезручніший момент, САА залишилась фактично наодинці з підготовленою повстанською армією “HTS”, яка 4 роки готувалась до поновлення бойових дій, та власним народом. І такої конфронтації напіврозкладений силовий блок асадівської Сирії просто не витримав, склавшись всередину себе ще до того, як опозиційні війська дійшли до столиці.

Історія режиму Асада - повчальна одразу з двох точок зору.

По-перше - це застереження для схильних до авторитаризму й нагадування, що необмежена й неконтрольована влада призводить рано чи пізно до одних і тих самих наслідків.

По-друге - це нагадування, що навіть найстійкіший статус-кво з найгрізнішим ворогом може приховувати за собою одну велику лінію доміно, де варто лише торкнутись першого каменя, а все інше складеться саме собою.

Впав Башар аль-Асад - впадуть і інші автократи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Dictators and Autocrats. Securing Power Across Global Politics [Електронний ресурс/веб-сайт]. Режим доступу: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/102320/9781000467550.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Coalitions in Iraq: '91 vs. Now - Brookings [Електронний ресурс/веб-сайт]. Режим доступу: <https://www.brookings.edu/articles/coalitions-in-iraq-91-vs-now/>
3. Breaking the silence over Hama atrocities - Al Jazeera [Електронний ресурс/веб-сайт]. Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20201103100553/https://www.aljazeera.com/features/2012/2/2/breaking-the-silence-over-hama-atrocities>
4. Syria: 30 years on, Hama survivors recount the horror - Amnesty International [Електронний ресурс/веб-сайт]. Режим доступу: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2012/02/syria-years-hama-survivors-recount-horror/>
5. Faiza R. Rais. SYRIA UNDER BASHAR AL ASSAD: A PROFILE OF POWER [Електронний ресурс/веб-сайт]. Режим доступу: https://www.jstor.org/stable/45242542?read-now=1&oauth_data=eyJlbWFpbCI6ImRpbXljZDZAZ21haWwuY29tIiwiaW5zdGl0dXRpb25JZHMiOltldLCJwcm92aWRlciI6Imdvd2dsZSJ9&seq=6
6. America's gulag: Syrian regime was a 'common destination' for CIA rendition - Albawaba [Електронний ресурс/веб-сайт]. Режим доступу: <https://www.albawaba.com/news/rendition-syria-torture-468616>
7. Daraa: The spark that lit the Syrian flame - CNN [Електронний ресурс/веб-сайт]. Режим доступу: <https://edition.cnn.com/2012/03/01/world/meast/syria-crisis-beginnings/>

8. Battling the Lion of Damascus. Syria's Domestic Opposition and the Asad Regime - Washington Institute for Near East Policy [Електронний ресурс/веб-сайт]. Режим доступу: <https://www.washingtoninstitute.org/media/3488>
9. Фото Хафеза аль-Асада [Електронний ресурс/веб-сайт]. Режим доступу: https://cdn.cfr.org/sites/default/files/blog_img/hafez-al-assad-570x352.jpg
10. Фото пам'ятника Хафезу аль-Асаду в Алеппо - Global Voices [Електронний ресурс/веб-сайт]. Режим доступу: https://globalvoices.org/wp-content/uploads/2025/01/Assad_Aleppo_Syria_2001.jpg
11. Фото наслідків різанини в Хамі [Електронний ресурс/веб-сайт]. Режим доступу: https://www.pbs.org/wgbh/frontline/wp-content/uploads/2015/11/2011117224040_4509.jpg
12. Раннє фото Башара аль-Асада - Sky News [Електронний ресурс/веб-сайт]. Режим доступу: https://e3.365dm.com/24/12/768x432/skynews-bashar-al-assad-photo_6773202.jpg?20241211122917
13. Фото Башара аль-Асада в місті Хісія [Електронний ресурс/веб-сайт]. Режим доступу: https://cdn.cfr.org/sites/default/files/styles/immersive_image_3_2_desktop_1x/public/2019-10/AP_070926024293.webp
14. Фото Рафіка Харірі - Encyclopedia Britannica [Електронний ресурс/веб-сайт]. Режим доступу: <https://cdn.britannica.com/10/148810-050-51997461/Rafiq-al-Hariri-2001.jpg>
15. Фото теракту 11 вересня 2001 року - The Wall Street Journal [Електронний ресурс/веб-сайт]. Режим доступу: https://images.wsj.net/im-393992?pixel_ratio=2
16. Фото протестів в Дараа - CNN [Електронний ресурс/веб-сайт]. Режим доступу: <https://media.cnn.com/api/v1/images/stellar/prod/120228112937->

- [syria-2011-protests.jpg?q=x 375,y 0,h 2400,w 4266,c crop/h 653,w 1160/f webp](#)
17. Where Syria uprising began 10 years ago, dissent still rife - Associated Press [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: [https://apnews.com/article/iran-russia-financial-markets-bashar-assad-syria-77e6cb4b4981036e9e7597af86a14f61](#)
 18. Syria: Security Forces Fire on Protesters - Human Rights Watch [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: [https://www.hrw.org/news/2011/03/28/syria-security-forces-fire-protesters](#)
 19. Timeline: Syrian Civil War - The Cairo Review [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: [https://www.thecaireview.com/wp-content/uploads/2014/12/CR13-Timeline.pdf](#)
 20. Tortured and killed: Hamza al-Khateeb, age 13 - Al Jazeera [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: [https://www.aljazeera.com/features/2011/5/31/tortured-and-killed-hamza-al-khateeb-age-13](#)
 21. Syrian Civil War and Spillover: Every Day - NY Mapper [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: [https://www.youtube.com/watch?v=ToxfSPfbx2E](#)
 22. The Multiple Faces of Jabhat al-Nusra/Jabhat Fath al-Sham in Syria's Civil War - Insight Turkey [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: [https://www.insightturkey.com/the-multiple-faces-of-jabhat-al-nusrajabhat-fath-al-sham-in-syrias-civil-war/articles/10514](#)
 23. Kofi Annan's six-point plan for Syria - Al Jazeera [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: [https://www.aljazeera.com/news/2012/3/27/kofi-annans-six-point-plan-for-syria](#)
 24. Strategic Insights: The Assad Regime and Chemical Weapons - US Army War College [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа:

https://press.armywarcollege.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1004&context=articles_editorials

25. Timeline: The rise and fall of Islamic State in Iraq and Syria - Reuters [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.reuters.com/article/world/timeline-the-rise-and-fall-of-islamic-state-in-iraq-and-syria-idUSKCN1Q60AB/>
26. US confirms 14 air strikes against Isis in Syria - The Guardian [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.theguardian.com/world/2014/sep/23/us-launches-air-strikes-against-isis-targets-in-syria>
27. U.S. Coalition Against ISIS - EBSCO [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.ebsco.com/research-starters/ethnic-and-cultural-studies/us-coalition-against-isis>
28. Russia confirms first airstrikes in Syria - France 24 [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.france24.com/en/20150930-russia-parliament-unanimously-approves-use-military-force-syria>
29. The Southern Front - Stanford University [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/645>
30. Battle for Idlib - Reuters [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.reuters.com/news/picture/battle-for-idlib-idJPRTR4VH1C/>
31. Syrian Democratic Forces (Syria) - European Council on Foreign Relations [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://ecfr.eu/special/mena-armed-groups/syrian-democratic-forces-syria/>
32. Syria War: What you need to know about the ceasefire - Al Jazeera [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа:

<https://www.aljazeera.com/news/2016/2/28/syria-war-what-you-need-to-know-about-the-ceasefire>

33. U.S.-backed forces wrest control of Syria's Manbij from Islamic State - Reuters [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-islamic-state-idUSKCN10N178/>
34. Russian Ground Troops Engage in First Military Action Inside Syria - The Syrian Observer [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: https://syrianobserver.com/foreign-actors/russian_ground_troops_engage_first_military_action_inside_syria.html
35. Syria aid convoy attack: 'the bombardment was continuous' - The Guardian [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.theguardian.com/world/2016/sep/20/the-bombardment-was-continuous-the-rescue-teams-werent-even-able-to-work>
36. Turkish tanks cross Syrian border to free IS-group held town - France 24 [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.france24.com/en/20160824-turkey-us-led-forces-launch-joint-operation-northern-syria>
37. Syria, the Battle for Aleppo - International Committee of the Red Cross [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://casebook.icrc.org/case-study/syria-battle-aleppo>
38. Forced evacuation of east Aleppo was war crime, says UN - The Guardian [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.theguardian.com/world/2017/mar/01/syrian-regime-aleppo-airstrike-aid-convoy-united-nations-report>
39. Syrian army reaches outskirts of IS-held town of Palmyra - Associated Press [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://apnews.com/general-news-eeef7a567abb4e0187944b30f334c7d9>

40. Palmyra: Russia-backed Syrian army retakes ancient city - Al Jazeera [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.aljazeera.com/news/2017/3/3/palmyra-russia-backed-syrian-army-retakes-ancient-city>
41. Experts blame Syria for chemical weapons attack in April - Associated Press [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://apnews.com/article/233566abb3924bf9be948d68b561fc56>
42. Syria Islamist factions, including former al Qaeda branch, join forces: statement - Reuters [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.reuters.com/article/world/syria-islamist-factions-including-former-al-qaeda-branch-join-forces-statement-idUSKBN15C0MV/>
43. Putin condemns Turkey after Russian warplane downed near Syria border - The Guardian [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/24/turkey-shoots-down-jet-near-border-with-syria>
44. Syrian Civil War: What next for Syria's last major rebel bastion? - Syrian Observatory for Human Rights [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.syriahr.com/en/111933/>
45. Syrian Civil War Fast Facts - KVTZ [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://ktvz.com/news/national-world/cnn-europe-mideast-africa/2022/03/31/syrian-civil-war-fast-facts-2/>
46. Syrian Civil War - Timepath [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://timepath.org/syrian-civil-war>
47. INFOGRAPHIC - Turkey's anti-terror operation in N Syria, one week on - Anadolu [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.aa.com.tr/en/operation-peace-spring/infographic-turkeys-anti-terror-operation-in-n-syria-one-week-on/1616204#>
48. If We Have to Choose Between Compromise and Genocide, We Will Choose Our People - Foreign Policy [Электронный ресурс/веб-сайт].

Режим доступа: <https://foreignpolicy.com/2019/10/13/kurds-assad-syria-russia-putin-turkey-genocide/>

49. Russia patrolling between Turkish and Syrian forces after U.S. troops withdraw - The Washington Post [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/syria-says-government-soldiers-enter-manbij-after-us-troops-withdraw/2019/10/15/d494405a-eeb8-11e9-bb7e-d2026ee0c199_story.html
50. Military escalation in “De-escalation zone” 51 days on: 1,200,000 people displaced...2,640 killed...276 areas fall to regime forces - Syrian Observatory for Human Rights [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.syriahr.com/en/156424/>
51. Erdogan, Putin announce Idlib ceasefire after Moscow meeting - Al Jazeera [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.aljazeera.com/news/2020/3/6/erdogan-putin-announce-idlib-ceasefire-after-moscow-meeting>
52. US ‘Caesar Act’ sanctions could devastate Syria’s flatlining economy - The Guardian [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.theguardian.com/world/2020/jun/12/us-caesar-act-sanctions-and-could-devastate-syrias-flatlining-economy>
53. Protests hit Druze city in Syria for fourth day - Reuters The Guardian [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.reuters.com/article/us-syria-security-sweida-protests/protests-hit-druze-city-in-syria-for-fourth-day-idUSKBN23H3LR/>
54. Syria war: Assad sacks PM as economic crisis sparks protests - BBC [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-53006408>

55. Clashes Between Syrian Forces, HTS in Aleppo result in casualties - North Press Agency Syria [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://npasyria.com/en/90591/>
56. The Power Shift In North West Syria: Three Consequences Of Hayat Tahrir Al-Sham's (HTS) Seizure Of Afrin - Forbes [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.forbes.com/sites/guneyyildiz/2022/10/22/the-power-shift-in-north-west-syria-three-consequences-of-hayat-tahrir-al-shams-hts-seizure-of-afrin/>
57. Syrian Civil War [September 2023] De-escalation in Syria - Balkan Mapper [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=i84M9SXhFxc&list=PL5AxsZeHgtGvGKWaawK8b33qnLQZR0pXI&index=12>
58. Warm waters at last: Russia's expanding military footprint in the Middle East - The New Arab [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.newarab.com/analysis/russias-expanding-military-footprint-middle-east>
59. The Fall of Assad's Regime Shakes Iran's Proxy Network Across the Middle East - Irregular Warfare [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://irregularwarfare.org/articles/assad-fall-iran-irregular-warfare/>
60. Death by proxy? The fall of Assad and collapse of Iran's regional strategy - All Israel News [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://allisraelnews.com/death-by-proxy-the-fall-of-assad-and-collapse-of-irans-regional-strategy>
61. Syria Insight: Assad's rampant corruption leads to his downfall - Eurasia Press & News [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://eurasia.ro/2024/12/23/syria-insight-assads-rampant-corruption-leads-to-his-downfall/>

62. Syrian rebels launch major attack on regime forces in Aleppo province - CNN [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://edition.cnn.com/2024/11/27/middleeast/syria-rebel-attack-aleppo-assad-intl-latam/index.html>
63. Taking Syria: The opposition's battles shown in 11 maps for 11 days - Al Jazeera [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.aljazeera.com/news/2024/12/8/taking-syria-the-oppositions-battles-shown-in-11-maps-for-11-days>
64. The Assad regime ruled Syria for 50 years. Here's how it fell in less than two weeks - CNN [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://edition.cnn.com/2024/12/09/middleeast/timeline-syria-assad-regime-toppled-intl/>
65. Spotlight on Syria (Following the Toppling of the Syrian Regime) December 9 – 16 , 2024 - The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.terrorism-info.org.il/en/spotlight-on-syria-following-the-toppling-of-the-syrian-regime-december-9-16-2024/>
66. Syrian Civil War: Fall of Assad Regime | Every day [Clean map] - Balkan Mapper [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=PbJsNkkCnPM&list=PL5AxsZeHgtGvGKWaawK8b33qnLQZR0pXI&index=30>
67. Golan was attacked from Syrian territory | US to maintain only one base in Syria [5 June 2025] - Balkan Mapper [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=Ud8Af-1ufgs&list=PL5AxsZeHgtGvGKWaawK8b33qnLQZR0pXI&index=54>
68. Another sign of Syria's rebuilding: The Damascus stock exchange opens again - Associated Press [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://apnews.com/article/syria-stock-exchange-reopens-6ab7d5bb528aabb907187c3f2bfd8b3b>

69. EU pledges €2.5 billion to support Syria and the region - European Commission [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/news-stories/news/eu-pledges-eu25-billion-support-syria-and-region-2025-03-17_en
70. IMF offers support for Syria's economic reconstruction, warns of uncertain path ahead - The New Arab [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.newarab.com/news/imf-pledges-support-syrias-economic-reconstruction>
71. Saudi foreign minister pledges aid to help rebuild Syria in Damascus - L'Orient Today [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://today.lorientlejour.com/article/1462653/saudi-foreign-minister-pledges-aid-to-help-rebuild-syria-in-damascus.html>
72. Syrian government reaches deal with Kurdish-led SDF to integrate north-east region - The Guardian [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.theguardian.com/world/2025/mar/10/syrian-government-reaches-deal-with-kurdish-led-sdf-to-integrate-north-east-region>
73. What does the PKK's disarming mean for its regional allies? - Al Jazeera [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.aljazeera.com/features/2025/5/14/what-does-the-pkks-disarming-mean-for-its-regional-allies>
74. As tensions run high, will Suwayda's security agreement hold? - Syria Direct [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://syriadirect.org/as-tensions-run-high-will-suwaydas-security-agreement-hold/>
75. ISIL (ISIS) launches first attacks against new Syrian government - Al Jazeera [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа:

<https://www.aljazeera.com/news/2025/5/30/isil-isis-launches-first-attacks-against-new-syrian-government>

76. Syria clashes – what happened? - Al Jazeera [Електронний ресурс/веб-сайт]. Режим доступу: <https://www.aljazeera.com/news/2025/3/10/syria-clashes-what-happened>
77. Israel won't allow Syria military forces south of Damascus: Netanyahu - Al Jazeera [Електронний ресурс/веб-сайт]. Режим доступу: <https://www.aljazeera.com/news/2025/2/23/israel-wont-allow-syria-military-forces-south-of-damascus-netanyahu>
78. Syria's de facto leader says holding elections could take up to four years - Al Jazeera [Електронний ресурс/веб-сайт]. Режим доступу: <https://www.aljazeera.com/news/2024/12/29/syrias-de-facto-leader-says-holding-elections-could-take-up-to-four-years>
79. US to reduce military presence in Syria, keeping only one base operational - Al Jazeera [Електронний ресурс/веб-сайт]. Режим доступу: <https://www.aljazeera.com/news/2025/6/3/us-to-reduce-military-presence-in-syria-keeping-only-one-base-operational>
80. КУДРЯЧЕНКО, А. І.; РУДИЧ, Ф. М.; ХРАМОВ, В. О. Геополітика: підручник. 2004.
81. ПРУДЬКО, В. О. ПОЛІТИЧНА ГЕОГРАФІЯ СВІТУ. 2020.
82. СЛИВКА, Роман. ЧИ МАЄ ПРАВО НА ІСНУВАННЯ КОНСТРУКТИВНИЙ ПІДХІД У ГЕОГРАФІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ?. Конструктивна географія і картографія: стан, проблеми, перспективи: матеріали, 2020, 33.
83. Політична географія : навч. посібник / Ірина Гудзеляк, Ірина Ванда. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. – 180 с.
84. ВЕГЕШ, Микола Миколайович. Геополітика. 2017.

85. Economic Liberalization and Authoritarianism, Christian Neugebauer. 2022. [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-658-35639-2_2
86. Authoritarian Regimes - Center for Inter-American Studies [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.unibielefeld.de/einrichtungen/cias/publikationen/wiki/a/authoritarian-regimes.xml>
87. Totalitarian and Authoritarian Regimes, Juan Jose Linz. 1975. [Электронный ресурс/веб-сайт]. Режим доступа: <https://www.thefreelibrary.com/Totalitarian%2Band%2BAuthoritarian%2BRegimes.%2BBy%2BJuan%2BJ.%2BLinz.-a074523939>